

KÖYHYYSVAHTI

SUOMEN KÖYHYYSRAPORTTI 2022

EAPN-Fin
2022

*Joka päivä
joutuu miettimään,
mihin rahat riittävät.
Mitä loppukuusta sitten...*

EAPN
EUROPEAN ANTI
POVERTY NETWORK
FINLAND

Sisällys

1	Köyhyys ei ole poistunut Suomesta	5
2	Miten köyhyyttä mitataan ja kuvataan?.....	7
3	Miten köyhyys on kehittynyt?	11
4	Keitä köyhyys koskee ja mitkä ovat heidän tilanteidensa keskeiset haasteet?	13
5	Köyhyyden syitä	25
6	Koronaepidemian ja elinkustannusten nousun vaikutukset köyhyyteen ja eriarvoisuuteen.....	29
7	Mitä Suomi ja EU tekevät köyhyyden vähentämiseksi?	35
8	EAPN-Finin suositukset: Miten köyhyyttä tulisi vähentää?	38
9	Viitteet	43

KÖYHYYSVAHTI
SUOMEN KÖYHYYSRAPORTTI 2022
Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin
Toimittanut: Erja Saarinen
Kannen kuva: Jaana Saikkonen
Taitto: Vitale Ay
www.eapn.fi

Lämmin kiitos kaikille, jotka ovat osallistuneet raportin tekemiseen ja päivittämiseen.

Köyhyys ei ole poistunut Suomesta

Tässä Suomen köyhyyden vastaisen verkoston EAPN-Finin raportissa käydään läpi tuoreimpia suomalaista köyhyyttä koskevia tilasto- ja tutkimustietoja, tuodaan esiin köyhyyttä kokeneiden ihmisten kokemuksia sekä verkoston näkemyksiä köyhyyden vähentämiseksi.

EAPN-Fin on osa Euroopan laajuista EAPN-kansalaisjärjestöverkostoa, The European Anti-Poverty Networkia. Verkosto on avoin köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan toimiville järjestöille, ryhmille ja ihmisille. Sen tavoitteena on lisätä köyhyyttä kokeneiden ihmisten osallisuutta, kohentaa köyhyydessä elävien asemaa, edistää sosiaalisia oikeuksia, perusturvaa, hyvinvointia ja itsenäistä suoriutumista.

Vuonna 2020 Suomessa köyhyys tai syrjäytymisriskissä oli kolmanneksi vähiten ihmisiä kaikista EU-maista (viite 1). Kuitenkin maailman onnellisimmaksi arvioidussa maassa osa ihmisistä joutuu taistelemaan selviytyäkseen.

Vuoden 2019 eduskuntavaalien jälkeen valtaan tullut hallitus ja sitä seurannut, saman hallituspuhjan hallitus otti köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisen tavoitteekseen ja on myös tarttunut siihen. (Viite 2.) Perusturvaan on tehty tasokorotuksia, koronakriisin aikana sosiaaliturvaan tehtiin väliaikaisia laajennuksia ja vuonna 2022 elinkustannusten nopeaan nousuun on puututtu muun muassa sosiaaliturvaetuuksien ylimääräisellä indeksikorotuksella.

Köyhyyden kasvua hillittiin sosiaaliturvalla koronakriisin aikana. Vuodesta 2021 työllisyyden kasvu on vähentänyt köyhyyttä. Elinkustannusten nopea nousu on jo kuitenkin lisännyt sitä.

Raportin lainaukset ovat köyhyyttä kokeneiden kertomuksia elämästään. Niitä kokosi muun muassa EAPN-Finin jäsenjärjestö Tatsi ry keväällä 2022 Kuka olet, köyhä? -kyselyllä (viite 3) sekä EAPN-Finin Kansalaistoimintaryhmä.

Köyhyys on ihmisoikeusloukkaus. Se on haitallista niin yksilöille, yhteisöille kuin koko yhteiskunnalle. Se koskettaa satojatuhansia ihmisiä Suomessa, nyt yhä useampia. Se voi koskettaa ketä vaan. Köyhyys ei ole mitään ”luonnollista” tai väistämätöntä vaan siihen voidaan vaikuttaa ja se voidaan poistaa.

Köyhyyttä kokeneita ihmisiä tulee kuulla ja heidän näkemyksensä pitää ottaa huomioon poliittisissa päätöksissä. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa tarvitaan nykyajan köyhyyttä kokeneita niin päättäjiksi, tutkijoiksi kuin asiantuntijoiksi.

Köyhyydellä on monenlaiset kasvot, mutta yksi asia yhdistää: rahapula. Meitä, jotka hihkumme riemusta, kun näemme tomaattien puolentoista euron kilohinnan, on paljon.
Auli Viitala (viite 4)

Miten köyhyyttä mitataan ja kuvataan?

Köyhyyden määrittelemiseksi on erilaisia käsitteitä ja mittareita, joilla on omat hyvät ja heikot puolensa. Kokonaiskuvaa köyhyydestä on hyvä hahmotella useammanlaisin kuvaus- ja mittaustavoin.

Suomen perustuslaissa (731/1999) säädetään oikeus perustoimeentulon turvaan. Myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat turvaamaan riittävän toimeentulon kaikille. Näitä oikeuksia turvaavat YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus, TSS-sopimus ja Euroopan sosiaalinen peruskirja. Ne velvoittavat Suomea oikeudellisesti.

YK:n TSS-komitea, määrittelee köyhyyden olosuhteiksi, joille on ominaista pysyvä tai pitkäaikainen puute resursseista, valmiuksista, vaihtoehdoista, turvallisuudesta ja vallasta, joita ihminen tarvitsee saavuttaakseen riittävän elintason ja saadakseen muut kansalais- ja poliittiset oikeudet sekä kulttuuriset, taloudelliset, ja sosiaaliset oikeudet.

(Mihin köyhyys vaikuttaa arjessasi?) En taida enää ns. nähdä mihin kaikkeen se vaikuttaa, kaikkeen. Nälkää en koe kokeneeni, mutta iän kertyessä on jatkuvasti terveysongelmia enemmän eikä ole varaa mennä hoidattamaan. Elämänpiiri on kutistunut kutistumistaan, osasyynä häpeä, joka tullut jarruksi ihmissuhteissakin. Arvottomuus.

Köyhyys- tai pienituloisuusraja

Suomessa köyhyys on pääosin suhteellista, jolla tarkoitetaan huono-osaisuutta verrattuna muun väestön elintason. Suhteellinen köyhyys määritellään yleisesti köyhyysriskikäsitteellä, englanniksi at Risk of Poverty. Köyhyys- tai pienituloisuusraja on 60 prosenttia kotitalouksien käytettävissä olevasta mediaanitulosta. Kotitalous on köyhä, jos sen nettotulot ovat alle 60 prosenttia väestön keskimääräisestä tulotasosta.

Pienituloisten osuutta koko väestöstä kutsutaan pienituloisuusasteeksi. EU:n tilastolaitos Eurostat käyttää rajana 60 prosenttia, OECD asettaa rajaksi 50 prosenttia keskitulosta.

Köyhyys- tai syrjäytymisriski pienituloisuuden, aineellisen puutteen ja vajaatyöllisyyden vuoksi

EU käyttää köyhyysriskin lisäksi useasta osatekijästä koostuvaa, köyhyys- tai syrjäytymisriskiä kuvaavaa AROPE-indikaattoria, englanniksi At Risk of Poverty or Social Exclusion. Henkilö tai kotitalous määrittyy köyhyys- tai syrjäytymisriskissä eläväksi, jos se täyttää yhden tai useamman seuraavista kriteereistä: kokee pienituloisuutta, vajaatyöllisyyttä tai vakavaa aineellista puutetta.

AROPE-indikaattorilla arvioidaan EU 2030 -tavoitteiden saavuttamista. Ne on määritelty Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin toimintasuunnitelmassa (viite 5). Sen mukaan köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrän tulee EU-maissa laskea 15 miljoonalla vuoteen 2030 mennessä. Vähennyksestä 5 miljoonan pitää olla lapsia.

Indikaattoria uusittiin joiltain osin 2021 Sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpanon seurantaan varten. Määritelmämuutos koskee erityisesti aineellista puutetta, josta käytetään vastaisuudessa käsitettä vakava aineellinen ja sosiaalinen puute. Muutoksia on myös vajaatyöllisyyden määrittelyssä. Pienituloisuuden määritelmä on ennallaan. (Viite 6.)

Vakava aineellinen ja sosiaalinen puute

Arope-indikaattorin aineellisen puutteen määritelmä on uusittu. Nyt vakavasta aineellisesta ja sosiaalisesta puutteesta on kyse, kun ihmiseltä puuttuu vähintään seitsemän kolmestatoista puutetta kuvaavasta asiasta. Näistä seitsemän koskee kotitalouksia ja kuusi yksilöitä. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi kyky suoriutua yllättävistä menoista, lihaa, kalaa, kanaa tai kasvisproteiinia sisältävä ateriala joka toinen päivä ja internetyhteys. (Viite 7.)

Lasten aineellisella puutteella tarkoitetaan sitä, ettei kotitaloudella ole varaa tiettyihin lapsen elämään kuuluviin perusasioihin. Näitä ovat muun muassa vähintään kahdet kengät, lihaa, kalaa, kanaa tai kasvisproteiinia sisältävä ateriala joka päivä, omalle ikäryhmälle sopivien kirjojen hankkiminen ja kouluretkille osallistuminen. Tätä mitataan kolmelta eri mittarilla. (Viite 8.)

Minimibudjettiköyhyysmittari – elämistä tuloilla, jotka eivät riitä välttämättömään kulutukseen

Köyhyyden kuvaajiksi on luotu tarve-, viite- tai minimibudjettiin perustuvia mittareita. Ne tavoittavat myös köyhyyden absoluuttista ulottuvuutta – sitä, etteivät ravinnon, vaatetuksen tai asumisen vähimmäisedellytykset täyty. Minimibudjetit ovat kotitalouksille

laadittuja kulutus- tai hyödykekoreja, jotka koostuvat jokaiselle välttämättömiksi katso-
tuista tavaroista ja palveluista. Hyödykekorit ovat sen suuruisia, että niillä voidaan mah-
dollistaa elintaso, joka riittää ihmisarvoiseen elämään.

Minimibudjettiköyhyysmittari kertoo, kuinka suuri osa väestöstä elää kotitalouksissa,
joiden tulot eivät riitä kohtuulliseen vähimmäiskulutukseen. Toisin kuin pienituloisuus-
rajassa, minimibudjetissa huomioidaan asumiskustannukset. Lisäksi siihen perustuva
köyhyysraja vaihtelee iän ja elämänvaiheen mukaan, sillä se ottaa huomioon kotitalouk-
sien erilaiset tilantarpeet ja niiden vaikutuksen asumiskustannuksiin. (Viite 9.)

Turun yliopistossa laskettiin keväällä 2022 ruoan minimibudjetti 12 erilaiselle kotitalous-
tyypille. Sitä päivitetään syksyllä 2022 ruoan kallistumisen vuoksi. (Viite 10.)

Viitebudjetteihin perustuvalla minimibudjettiköyhyysmittarilla on myös rajoitteensa.
Viitebudjetit esimerkiksi kuvaavat tilannetta terveillä ihmisillä eivätkä huomioi suurem-
pia sairastamisesta aiheutuvia kuluja.

Avunpyynnöt järjestöiltä ja seurakunnilta kertovat köyhyydestä

Järjestöille ja seurakunnille tulleet avunpyynnöt ovat tärkeitä signaaleja köyhyyden ko-
konaiskuvasta. Siitä kertovat myös ruoka-avun kävijämäärät.

Ruoka-apua jakaa Suomessa yli tuhat yhdistystä, järjestöä, seurakuntaa tai muuta toimi-
jaa (viite 11).

Jotkut järjestöt jakavat myös taloudellista tukea vähävaraisille, kuten Hope ry ja Pelasta-
kaa Lapset ry vähävaraisille lapsiperheille.

Seurakuntien diakoniatyössä annetaan talousapua ja neuvontaa akuuteissa hätätilan-
teissa. Kirkon yhteinen avustusrahasto, diakoniarahasto avustaa yllättäviin taloudellisiin
vaikeuksiin tai hätätilanteisiin joutuneita perheitä ja yksityishenkilöitä.

Köyhyys on myös ihmisten kokemuksia

Köyhyys ei ole vain materiaalista puutetta, eivätkä rahasummat ja tilastot anna siitä täyt-
tä kuvaa. Lisäksi tarvitaan tietoa ihmisten kokemuksista. Mielenkiintoisempaa voi toisi-
naan olla se, miten ihmiset määrittelevät itsensä kuin se, että tutkija päättää joidenkin
kriteereiden perusteella, kuka on köyhä. Aina suuressakaan niukkuudessa elävä ei pidä
itseään köyhänä. (Viite 12.)

Ilman tietoa köyhyykokemuksista ilmiön monia puolia jäisi pimentoon.

Kokemustietoa köyhyydestä on viime vuosina kerätty ja analysoitu useissa yhteyksissä.

THL:n kansallisessa terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus FinSotessa (viite 13) kysyttiin vastaajilta muun muassa pelosta, että ruoka loppuu kesken ennen kuin saa rahaa ostaa sitä lisää.

Tutkija Eeva-Maria Grekulan 2019 ja 2021 tekemissä raporteissa äänensä saavat kuuluviin sadat 2010-luvulla köyhyyttä kokeneet (viite 14 ja 15).

Köyhyykokemuksia koottiin 2006 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailulla (viite 16). Sen seuranta-aineisto kerättiin 2012 (viite 17) ja kilpailu uusittiin 2019 (viite 18).

Joka päivä joutuu miettimään, mihin rahat riittävät. Mitä loppukuusta sitten...

Omat haaveet ja toiveet on pitänyt vuosien varrella haudata. Olen oppinut tyytymään.

(Mihin köyhyys vaikuttaa arjessasi?) Epävarmuutena ja pelkona. Välillä en hakeudu hoitoon, vaikka pitäisi. Pärjäänkö tänään, huomenna, ensi kuussa. Jos joskus on enemmän varaa, hamstraan kotiin ruokaa ja tarvikkeita, koska tiedän, että vielä huonompi aika on tulossa. En pysty tekemään asioita, joita oikeasti haluaisin tehdä. Eikä kyse ole maailmaympärimatkoista vaan usein vaikka siitä, että olisi varaa bussimatkaan lähipaikkakunnalle. Köyhyys eristää, kun en pääse vaikka ravintolaan syömään muiden kanssa. Rahattomuutta joutuu häpeämään, kun ei pysty osallistumaan esimerkiksi sukulaisen häihin tai hautajaisiin. Öisin joutuu valvomaan huolissaan. Onneksi minulla ei ole lapsia, ettei tarvitse surra heidänkin puolestaan.

Miten köyhyys on kehittynyt?

Pienituloisuusaste vakaa viime vuodet, noin 12 prosenttia

Pienituloisuuden raja oli 2020 yhden hengen taloudelle noin 1 277 euroa kuukaudessa ja pienituloisia oli 678 800 eli 12,5 prosenttia väestöstä. Aiempina vuosina tulonjakotilaston pienituloisuusjulkaisuissa käytettiin ensisijaisena tietolähteenä otospohjaista aineistoa. Nyt käytössä ovat ensisijaisesti kokonaisaineistopohjaiset tiedot. Niiden mukaan pienituloisuus väheni vuodesta 2019 vuoteen 2020. Tällä mittaustavalla vuonna 2019 pienituloisia oli 721 100 ja pienituloisuusaste oli 13,4 prosenttia. (Viite 19.)

Myös otosaineistosta laskettu pienituloisten määrä väheni 2020: se oli 594 000 henkilöä eli 10,9 prosenttia kotitalousväestöstä. Pienituloisuusaste on pysytellyt viime vuodet suunnilleen samana, noin 12 prosentissa. (Viite 19.)

Toimeentulo-ongelmia kokevia kotitalouksia oli 2020 hieman edellisvuotta enemmän. 7,3 prosentilla kotitalouksista oli vaikeuksia tai suuria vaikeuksia saada rahat riittämään menoihinsa. Edellisvuonna osuus oli 6,7 prosenttia. (Viite 20.)

Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrä väheni

Vuonna 2020 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä oli noin 773 000 henkilöä eli 14 prosenttia väestöstä (viite 1). Suurin osa köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevista on ainoastaan pienituloisia. (Viite 20.)

Yhä useampi kokonaan perusturvan varassa

Kokonaan perusturvan varassa eläviä ihmisiä oli 2020 noin 235 400 henkeä, 4,8 prosenttia väestöstä. Määrä kasvoi hieman edellisvuodesta. Perusturvan varassa olevien tulotaso on puolet koko väestön tulotasosta. Erityisesti pitkäaikaisesti perusturvan varassa olevien määrä on kasvanut 2010-luvulla. Vuonna 2020 heitä oli 104 610, kun 2010 luku oli 61 097. (Viite 19.)

Tulottomien kotitalouksien määrä kaksinkertaistunut

Tulottomien kotitalouksien määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Vuoden 2021 marraskuussa niitä oli noin 35 341. Tulottomilla kotitalouksilla ei ole muita tuloja kuin perustoimeentulotuki ja sen lisäksi mahdollisesti asumistuki, lapsilisä, elatusapu tai -tuki. (Viite 21.)

Suomalaista köyhyyttä kuvaavia lukuja, suluissa kehitystrendi:

- 2020 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä noin 773 000 henkilöä (–), 14,2 prosenttia väestöstä (Viite 1.) *
- 2020 pienituloisissa kotitalouksissa eli noin 678 800 henkilöä (–), 12,5 prosenttia väestöstä (Viite 19.)
- 2020 pienituloisissa kotitalouksissa 114 300 lasta (–) (Viite 19.)
- 2021 toimeentulotukea sai vuoden aikana 425 000 henkilöä, 7,7 prosenttia väestöstä. (–) Heistä 29 prosenttia sai tukea yli 10 kuukautta. (Viite 22.)
- 7/2021 työttömiä työnhakijoita 322 600 (–), joista pitkäaikaistyöttömiä 113 900 (+) 8/2022 työttömiä työnhakijoita 239 100 (–), joista pitkäaikaistyöttömiä 92 300 (–) (Viite 23.)
- 2019 vakavaa aineellista puutetta koki 139 000 henkilöä (+)
- Ruoka-apuun turvautuu noin 100 000–200 000 henkilöä vuosittain. Välillisesti avunsaajia on enemmän, sillä ruoka-avusta hyötyy moni sellainenkin, joka ei itse käy ruokakassia hakemassa, kuten perheenjäsenet. Ruoka-apua hakemassa on viime vuosina käynyt viikoittain noin 20 000 henkilöä. Korona-aikana asiakasmäärien arvioidaan kaksin- tai kolminkertaistuneen (+)
- 2020 taloudelliset syyt kirkon diakoniatyön kohtaamisten taustalla 303 567 kohtaamisessa (+) vuonna 2019 luku oli 215 820 (Viite 24)
- 2021 asunnottomana 3 950 yksinelävää asunnotonta (–), pitkäaikaisasunnottomia 1 318 (–) asunnottomia perheitä ja pariskuntia 165 (–) (Viite 25)

---

* Tiedot esitetään tulonsaantivuoden mukaan, mutta Eurostatin sivuilta ne löytyvät tiedonkeruuvuoden mukaan, mikä tarkoittaa tulonsaantivuosi + yksi vuosi.

Keitä köyhyys koskee ja mitkä ovat heidän tilanteidensa keskeiset haasteet?

Yleisesti ottaen köyhyyden taustalta löytyy esimerkiksi pitkittynyttä työttömyyttä, sukupolvelta toiselle periytyvää huono-osaisuutta, matalaa koulutustasoa, monilapsisuutta, yksinhuoltajuutta tai yksin asumista, pitkäaikaissairauksia tai vammasta johtuvaa työkyvyttömyyttä tai osatyökykyisyyttä sekä päihde- ja mielenterveysongelmia.

Lapsiperheköyhyys näkyy monissa tilastoissa

Viimeisimpien vuoden 2020 tilastojen mukaan lasten pienituloisuusaste on 11,1 prosenttia. Pienituloisuus koskettaa 114 300 lasta. Määrä väheni hieman edellisvuodesta. Eniten väheni 0-3-vuotiaiden pienituloisuus. (Viite 19.)

Kokonaan perusturvan varassa olevien lasten määrä kuitenkin kasvoi: vuonna 2020 kokonaan perusturvan varassa oli 56 200 lasta, kun vuotta aiemmin luku oli 52 000. (Viite 19.)

Pienituloisuudella on selvä yhteys kotitalouden aikuisten määrään: 2020 pienituloisuusaste oli kahden huoltajan talouksissa 9,2 prosenttia (mukaan luettuna asuntotulo ja myyntivoitot), kun se yhden huoltajan talouksissa oli 26,3 prosenttia. (Viite 19.) Yksinhuoltajista suurin osa on naisia (viite 26).

Myös maahanmuuttajataustaisten lasten köyhyytilanne on huolestuttava, ja heidän köyhyysriskinsä suomalaissyntyisiin verrattuna on kaksinkertainen. (Viite 27.)

Aineellista puutetta vähintään yhdessä perustarpeessa koki 1-15-vuotiaista lapsista 6,6 prosenttia vuonna 2021. Yleisimmin sitä koetaan yhden vanhemman kotitalouksissa, joissa noin 14 prosenttia koki sitä. Kahden aikuisen talouksissa osuus oli noin 5 prosenttia.

Lapsi kokee aineellista puutetta, kun kotitaloudella ei ole varaa lapsen elämään kuuluviin perusasioihin, kuten uusiin vaatteisiin tai kavereiden kutsumiseen kotiin. (Viite 28.)

Pienituloisuus heijastuu lapsiperheiden asumiseen. Kaikista ahtaasti asuvista asutuskunnista 76 prosenttia oli lapsiasutuskuntia eli niihin kuuluu vähintään yksi alle 18-vuotias. Ahtaasti asuminen kosketti lähes 400 000 lasta. (Viite 29.)

Pienituloisissa eroperheissä vuoroasuminen on muita harvinaisempaa. Tämä on ongelmallista lasten yhdenvertaisuuden ja lapsen edun näkökulmasta. (Viite 30.)

Hintojen nousu vaikuttaa voimakkaasti pienituloisten lapsiperheiden talouteen, etenkin yksinhuoltajatalouksiin ja monilapsisiin perheisiin.

On tosi vaikeeta taiteilla yhden ihmisen palkalla ja huolehtia lapsista. En saa asumistukea, kun lapset on äitinsä luona kirjoilla. Tässä kun raksaduunarin palkalla maksaa kolmion vuokran niin aika ohuella mennään. Pienempää asuntoa ei haluais vaihtaa kun lapset kuitenkin vakituisesti ovat joka toinen viikko minun luona.

Ei tässä paljoa lapset harrasta, puhumattakaan että itse harrastais mitään. Yritetään katsoa mitä ilmaiseksi voi tehdä. Lastensuojelusta ei mitään saa, kun ei olla lastensuojeluasiakkaita, ei oo niin kun tarvetta, sanovat siellä.

Lapsiperheiden köyhyydellä on pitkäkestoiset vaikutukset

Hyvinvoinnin perusta rakentuu lapsuudessa, siksi lapsiperheköyhyydellä on pitkäkestoisia vaikutuksia. Koko ikäluokkaa seuranneet tutkimukset, Kohortti 1987 ja 1997, ovat osoittaneet, että perhetausta vaikuttaa lapsen hyvinvointiin monin tavoin, esimerkiksi terveyteen ja koulumenestykseen. Yksi merkittävä lapsia kuormittava tekijä on vanhempien pitkäaikainen toimeentulotuen saanti. (Viite 31.)

Toimeentulo-ongelmat ovat yhteydessä lasten, äitien ja perheiden hyvinvoinnin osatekijöihin. Näitä ovat esimerkiksi lasten mahdollisuudet maksullisiin harrastuksiin, vanhempien parisuhteen toimivuus ja perheen arjen sujuvuus. Hyvinvointia tukevia palveluita tarvitaan enemmän perheissä, joiden taloudellinen tilanne on huono. Niissä koetaan kuitenkin useammin, ettei palveluita saada riittävästi. (Viite 32.)

Lasten köyhyyskokemuksissa korostuvat ulkopuolisuuden tunteet ja muita heikommat osallistumismahdollisuudet. Pienituloisilla lapsilla mahdollisuus harrastaa ja osallistua muihin vapaa-ajan toimintoihin on selvästi heikompi kuin muilla ikätovereilla. Lisäksi köyhyys voi aiheuttaa häpeän, syyllisyyden ja huonommuuden tunteita sekä huolta perheen toimeentulosta. (Viite 33.)

Koulutukseen sitoutuminen on yksi merkittävimmistä nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä tekijöistä ja koulutusta pidetään tärkeimpänä keinona ehkäistä huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta. On kuitenkin tutkimusnäyttöä, että heikosti toimeentulevien perheiden nuoret kokevat muita todennäköisemmin osattomuutta koululuokassaan. Sen kokemus taas on yhteydessä masennus- ja ahdistusoireisiin, heikkoon itsetuntoon, huonoon koulu-menestykseen, käyttäytymisen haasteisiin, yksinäisyyden ja vieraantuneisuuden kokemuksiin sekä riskiin jättää koulu kesken. (Viite 34.)

Köyhyys hävettää, syrjäyttää ja saa aikaan katkeroitumista. Se voi näkyä ja tuntua postinumerossa, ruokailutottumuksissa sekä jatkuvana stressinä. Aina lapsiperheköyhyyttä ei muut huomaa, jos vaan vähin äänin jätetään synttärin ja valmistujaiset pitämättä, syslomaretki tehdään Hesburgeriin kuponkien kera ja hiljennytään, kun kaveriporukassa jutellaan parhaista laskettelukeskuksista. Köyhyys vaientaa lähiympäristössä ja yhteiskunnallisella tasolla.

Köyhyys herättää ulkopuolisuuden kokemuksia, koska ei ole mahdollisuuksia samoihin asioihin, kuin muilla perheillä.

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön Itlan Valoisat-ryhmä (viite 35)

Nuorten aikuisten köyhyys on yleistä

Pienituloisuus väheni 2020 kaikissa ikäryhmissä paitsi 20-23-vuotiailla, joiden pienituloisuusaste kasvoi 33,3 prosentista 35,1 prosenttiin (viite 19). Myös koronakriisin aiheuttamat palkkamenetykset olivat kotona asuvilla nuorilla aikuisilla suurempia kuin väestöllä keskimäärin (viite 36).

Vuonna 2020 kokonaan perusturvan varassa oli 18-24-vuotiaista 46 500 (viite 19). Vuonna 2021 toimeentulotukea tästä ikäryhmästä sai 16,6 prosenttia (viite 37).

Työn ja koulutuksen ulkopuolella oli 2021 seitsemän prosenttia 15–24-vuotiaista, 45 000 nuorta. Heistä suurin osa, 33 000, oli 20–24-vuotiaita. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä laski 12 000 henkilöllä eli 21 prosenttia edellisvuodesta. (Viite 38.)

Noin kymmenesosalla 20-30-vuotiaista on maksuhäiriömerkintä. Ne ovat yleisempiä pienituloisten, toimeentulotukea saaneiden ja matalasti koulutettujen vanhempien lapsilla. Myös varhaisaikuisuudessa pitkään saatu toimeentulotuki ja oleminen useita vuosia koulutuksen ja työelämän ulkopuolella näkyvät maksuhäiriömerkinnöissä. Kodin ulkopuolelle teini-iässä sijoitetuista nuorista aikuisista noin puolella oli varhaisaikuisuudessa saatu maksuhäiriömerkintä. (Viite 39.)

Teini-ikäisten ja nuorten parissa tehdyn tutkimuksen mukaan vanhempien koulutustason merkitys näkyy niin nuorten koulumenestyksessä kuin kouluhyvinvoinnissa. Paremmiin koulutetut vanhemmat pystyvät paremmin tukemaan lapsiaan. Yhteyttä havaittiin myös vanhempien työttömyyden ja maahanmuuttajataustan sekä lasten uupumuksen välillä. (Viite 40.)

Psykiatrisen diagnoosin saaneista nuorista vajaa 11 prosenttia oli koulutuksen ja työelämän ulkopuolella vähintään viisi vuotta varhaisaikuisuudessa. Muilla nuorilla osuus oli vajaa 3 prosenttia. Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi mielenterveyshäiriöiden hoitoon ja kuntoutukseen tulee panostaa enemmän. (Viite 41.)

Vanhemman vankeus vaikuttaa sekä perheen toimeentuloon että psyykkiseen jaksamiseen. Vankeus koskettaa vuosittain arviolta 8 000 lasta.

Työssäkävien köyhyysriskiä kasvattaa epäsäännöllisten työsuhteiden lisääntyminen

2010-luvulla Suomessa työssäkävien köyhyysriski on ollut EU-maiden matalin: 3,8 prosenttia 2012 ja 2,7 prosenttia 2017. Monissa muissa EU-maissa työssäkävien köyhyys on lisääntynyt. Samoin kuin muissa EU-maissa, Suomessa palkkatyököyhyyttä kokevat todennäköisimmin EU:n ulkopuolelta tulleet maahanmuuttajat, itsenäiset ammattiharjoittajat ja vajaatyölliset kotitaloudet, etenkin yksinhuoltajaäidit. (Viite 42.)

Työssäkävien köyhyyden taustalla on epäsäännöllisiä ja epävarmoja työsuhteita, kuten pätkä- ja vuokratyösuhteita ja itsensä työllistämistä.

Vuonna 2021 osa-aikatyötä teki 473 000 työllistä, 19 prosenttia kaikista työllisistä, useammin naiset kuin miehet. Osa-aikatyötä tekeviä oli 58 000 enemmän kuin vuonna 2020. Osa-aikaisista alityöllisiä oli 118 000. Alityöllinen haluaisi tehdä enemmän työtä, kuin mitä on tarjolla. (Viite 39.)

Uusista työsuhteista lähes puolet on määräaikaista, naisilla useammin kuin miehillä. Vuonna 2021 470 000 palkansaajan työsuhde oli kestänyt alle vuoden. Heitä oli 29 000 enemmän kuin edellisvuonna. (Viite 39.)

En ole tipahtanut kokonaan turvaverkkojen ulkopuolelle, vielä, vaikkakin läheltä on pitänyt. Mutta elämänmittainen sinnittely, usean työn tekeminen, lomien ja palautumisen vähäisyys, tuen puute ja arkea helpottavien palvelujen puute minulle kalliin hintatason vuoksi nakertaa hyvinvointia ja jaksamista siinä määrin, että olen ollut enemmän sairaana, uupunut ja joutunut kuntouttamaan itseäni. Rahaa ei jää pahanpäivän varalle, saati sijoituksiin. Velkaa olen saanut asuntolainaan, mutta sen hoitaminen ei ole itsestänselvyys. En tiedä selviydynkö siitä tulevaisuudessa, mikäli työtilanne ja työssäjaksaminen jatkuu samankaltaisena.

Pätkä- ja osa-aikatoiden yleistyminen voi kasvattaa eläkeläisköyhyyttä, kun työeläkettä ei kerry riittävästi. Näistä molemmat koskevat enemmän naisia kuin miehiä ja naisten eläkkeet ovat muutoinkin pienempiä kuin miesten.

Äidistäni näen, mitä on tehnyt, kun jäi osa-aikatyöstä eläkkeelle ja pienelle. En olisi uskonut, että itse saan saman kohtalon, mutta ikäsyrynnän vuoksi töitä en vain saa, omistusasuntokin jo vasaran alla, velkojat kimpussa.... raskasta on ollut....

Työttömien köyhyysriski kasvaa työttömyyden pitkittyessä

Työttömyys johtaa tulojen vähenemiseen ja erityisesti työttömyyden pitkittyessä köyhyysriski kasvaa. Vuonna 2020 työttömistä 35,3 prosenttia oli pienituloisia. Luku oli pienentynyt edellisvuoden 44,9 prosentista (Viite 19.)

Työttömyyden seurauksena kotitalouksien käytettävissä olevat tulot pienenevät keskimäärin 23 prosenttia, noin 570 euroa kuukaudessa henkeä kohden. Tulonmenetykset ovat suhteellisesti suurimpia nuorilla. (Viite 43.)

Pitkäaikaistyöttömyys käy sitä todennäköisemmäksi, mitä enemmän työttömällä on ikää.

Työttömyys ei johda vain tulojen vähentymiseen. Työn kautta saa usein muitakin resursseja sekä sosiaalisia suhteita. Työssäkäyvillä voi esimerkiksi olla ilmainen työterveyshuolto, kun taas julkisessa terveydenhoidossa peritään usein palvelumaksuja.

Tällä hetkellä töissä, työttömäksi takas elokuusta alkaen... Ei tulevaisuuden suunnitelmia. Ei voi suunnitella mitään, kun kaikki epävarmaa.

Eläkeiässä köyhyys koskettaa etenkin yksinasuvia ja yli 75-vuotiaita naisia

Eläkeläisten pienituloisuusaste on laskenut vuodesta 2010, jolloin se oli 19,3 prosenttia, vuoteen 2020, jolloin se oli 14,8 prosenttia. Pienituloisiin eläkeläistalouksiin, yli 64-vuotiaat, kuului 157 843 henkilöä. Eläkeläisten pienituloisuuden vähenemistä selittää se, että 2010-luvulla eläköityneillä on aiempia polvia suuremmat työeläkkeet. Yli 75-vuotiaista pienituloisia oli 18,5 prosenttia vuonna 2020. (Viite 19.)

Eläkeläisten koetussa toimeentulossa on kuitenkin edelleen haasteita. Vuonna 2020 eläkeläisistä noin 70 prosenttia oli tyytyväisiä taloudelliseen tilanteeseensa ja koki tavanomaisten menojen kattamisen vähintään melko helpoksi. Neljännes koki, ettei välttämättömyysmenojen jälkeen jäänyt riittävästi rahaa toimeentuloon, eikä usealla ollut maksuvaraa yllättäviin menoihin. (Viite 44.)

Noiin 10 prosentilla oli vaikeampia toimeentulo-ongelmia: 11 prosenttia koki vaikeuksia tai suuria vaikeuksia tavanomaisten menojen, 8 prosenttia kahden tai useamman välttämättömyysmenon kattamisessa. Vajaalla viidellä prosentilla oli suuria vaikeuksia: 3,8 prosenttia oli joutunut luopumaan usein terveydenhoitomenoista, 5,4 prosenttia oli joutunut turvautumaan läheisten taloudelliseen apuun selviytyäkseen välttämättömyysmenoista, kaksi prosenttia oli turvautunut toimeentulotukeen ja 1,6 prosenttia pika-vippeihin. (Viite 44.)

Koetut toimeentulovaikeudet olivat kuitenkin harvinaisempia 2020 kuin 2017. Eniten vähenivät lievemmat toimeentulovaikeudet, suurien vaikeuksien osuus pysyi samana. Toimeentulo-ongelmat kohdistuivat molempina vuosina pienempituloisiin, terveytensä huonomaksi kokeviin, vuokralla asuviin, yksinasuviin sekä alle 65-vuotiaisiin, joista suurin osa on työkyvyttömyyseläkkeellä. (Viite 44.)

Usein eläkeikäiset pienituloiset elävät aivan pienituloisuusrajan tuntumassa, eli heidän tulonsa ovat enemmän kuin 50 mutta vähemmän kuin 60 prosenttia mediaanitulosta (viite 19).

Naisilla on yleisemmin katkonaisemmat työurat ja pienemmät palkat, mikä kerryttää vähemmän eläkettä. Ikääntyneillä naisilla pienituloisuus on selvästi miehiä yleisempää: 76 vuotta täyttäneiden ja vanhempien naisten pienituloisuusaste vuonna 2020 oli 22,7 prosenttia ja miesten 11,6. 64–75-vuotiaissa vastaavat luvut olivat 10,7 ja 9 prosenttia. (Viite 20.)

Miesten ja naisten väliset erot eläkkeissä korostuvat edelleen: vuonna 2021 naisten keskieläke oli 1 601 euroa ja miesten 2 006 euroa kuukaudessa, eli naisten keskimääräinen eläke oli viidenneksen pienempi kuin miesten (viite 45).

Eläkeikäisten maksuhäiriömerkinnät ovat lisääntyneet: 2021 lopussa maksuhäiriömerkintä oli 65-69-vuotiaista 5,2 prosentilla, edellisvuonna 4,8 prosentilla. Yli 70-vuotiaista maksuhäiriömerkintä oli 3,3 prosentilla, 2,3 prosentilla vuonna 2020. Yli 60-vuotiaat olivat ainoa ikäryhmä, jolla maksuhäiriömerkinnät lisääntyivät vuonna 2021 edellisvuodesta. (Viite 46.)

Lisääntynyt palvelujentarve tulee ottaa huomioon, kun eläkeläisten toimeentuloa arvioidaan. Toimintakyky heikkenee iän myötä, ja selviämiseen vaikuttaa ratkaisevasti se, miten apua on tarjolla ja mitä se maksaa. Sairastaminen ja palveluihin pääsemisen eriarvoisuus kasvattavat ikääntyneiden köyhyyttä. Terveysmenot köyhdyttävät erityisesti yli 75-vuotiaita sekä työkyvyttömyyseläkeläisiä, sillä heillä riski sairastua on suurin. (Viite 47.) Eläkeikäisistä heikoimmassa taloudellisessa tilanteessa ovat työkyvyttömyyseläkkeeltä vanhuseläkkeelle siirtyneet (Viite 48).

Julkisen terveydenhuollon asiakasmaksuissa on suuria alueellisia eroja ja maksun suuruus voi vaikuttaa hoitoon hakeutumiseen. Eniten vaihtelua on säännöllisen kotihoidon maksuissa, mikä kohdistuu juuri vanhusväestöön. (Viite 47.)

Lyhytkestoinen kotisairaanhoido tai kotisairaalahoido saa maksaa asiakkaalle 12,20 €, jos tapaamisen suorittaa sairaanhoitaja tai muu kotisairaanhoidoa antava henkilö, tai 19,20 €, jos käynnin suorittaa lääkäri tai hammaslääkäri. Pitkäaikaisesta kotihoidosta voidaan veloittaa kuukausimaksu, joka määräytyy palvelutuntien määrän, asiakkaan maksukyvyn ja perheen koon mukaan. Enimmäismaksuissa sovellettava kuukausitulojen tulo raja on rajattu alhaiseksi, yksinasuvalla se on 598 €/kk. Tämän takia hyvinkin pienituloisen joutuu maksamaan kotihoidostaan. Esimerkiksi yksinasuvan maksuprosentti on 8–35 prosenttia kuukaudessa, keskituloisella (1 784 €/kk vuonna 2021) eläkkeensaajalla tämä tarkoittaa 143–624 €/kk.

Taloudellinen tilanne on vakiintunut eläköitymisen myötä, joten katson tulevaisuuteen rauhallisin mielin. Vaikka eläke on pieni, se on säännöllinen ja pystyn ennakoimaan tulevaisuutta.

Kun on ulosotossa niin ei voi edes eläkepäivinänsä mitään tehdä.

Etenkin yksinhuoltajat ja vanhat naiset kokevat köyhyyttä

Naisia köyhdyttävät miehiä alempi palkkataso, suurempi hoivavastuu ja se, että he ovat miehiä useammin pätkä- tai osa-aikatöissä. Koska pienituloisuus on kotitalouskohtainen mittari, sukupuolierot luvuissa syntyvät valtaosin yksinasuvien henkilöiden välisistä eroista.

Miehistä oli 2020 pienituloisia 12,3 prosenttia, naisista 12,8 (viite 19). Naisten köyhyys on miehiä yleisempää vanhemmissa ikäluokissa (katso kohta eläkeikäisten köyhyydestä sivut 17–18). Myös yksinhuoltajien köyhyys koskettaa nimenomaan naisia. Perusturvetuoksien saajissa on enemmän naisia. (Viite 49.)

Yksinasuvat pienituloisia muita useammin

Yksinasuvia oli 1,28 miljoonaa vuonna 2021. Määrä kasvoi edellisvuodesta, mutta kasvu on hidastunut. (Viite 50.)

Yksinasuvien taloudellinen asema on usein heikompi kuin muiden: he tienaa vähemmän, heidän varallisuutensa on pienempi ja he ovat useammin köyhyys- tai syrjäytymisriskissä kuin puolison kanssa asuvat.

Lisäpainetta yksinasuvien talouteen tuo se, että pitkään yksin asuneet asuvat muita useammin vuokralla ja asumisen kallistuminen siirtyy vuokralaisten maksettavaksi. Kaikista yksin asuvista lähes puolet asuu vuokralla, kun koko väestöstä vuokralla asuu noin neljännes. Tämäkin korostaa sitä, että yksinasuvien ongelma ei ole pelkästään tulojen pienuus vaan myös elinkustannusten suuruus. (Viite 51.)

Yksinasuvien hyvinvoinnissa on merkittäviä puutteita useammin kuin muulla väestöllä. Nykyinen sosiaaliturva ei vastaa riittävästi heidän tarpeisiinsa.

Pienituloisia oli 2020 yhden hengen kotitalouksista 29,2 prosenttia, edellisvuonna 27,5 (viite 19). Toimeentulotukea saaneista noin kolme neljäsosaa oli 2021 yksin asuvien kotitalouksia. (Viite 22.)

Yksinasuvien muita yleisempiä toimeentulo-ongelmia selittää osin se, että heissä on muita enemmän työttömiä, opiskelijoita ja työkyvyttömyyden vuoksi tai muusta syystä työelämästä poissa olevia. Työttömyys pienentää erityisesti yksinasuvien tuloja. (Viite 43.) Myös työllisillä yksinasuvilla on enemmän toimeentulo-ongelmia kuin muilla työssäkäyvillä (viite 52).

(Miten köyhyys vaikuttaa arjessa) Kaikkein. Köyhällä ei ole mahdollisuutta järjelliseen ja laadukkaaseen ihmissuhteeseen, tehokas tapa pysyä sinkkuna. Ei voi hankkia autoa vaikka kipeät jalat. Aiemmin ostetun tietokoneen edessäoleva hajoaminen ahdistaa, uutta ei ole vara hankkia.

Sairaus tai vamma voi heikentää taloudellista pärjäämistä monesta syystä

Terveyden eriarvoisuus on Suomessa suurta. Väestön terveys ja elinaika vaihtelevat esimerkiksi sosioekonomisen aseman, sukupuolen, siviilisäädyn, asuinalueen ja äidinkielen mukaan. Erot ovat korostuneita sosioekonomisten ryhmien välillä. (Viite 53.)

Vuonna 2019 suomalaisista 68 prosenttia tunsivat itsensä terveeksi, mutta vain 54 prosenttia alimmassa tuloryhmässä. Ylimmässä tuloryhmässä 81 prosenttia tuntee itsensä terveeksi. Ero on suurempi kuin muissa Pohjoismaissa ja EU-maissa keskimäärin. Tämä kertoo Suomen suuremmista sosioekonomisista terveyseroista. (Viite 54.)

Lähes puolella aikuisista on vähintään yksi pitkäaikaissairaus. Tämä on paljon suurempi osuus kuin EU-maissa keskimäärin, 36 prosenttia. Alimmassa tuloryhmässä pitkäaikaissairauksia on 55 prosentilla, ylimmässä 42:lla. (Viite 54.)

Neljän järjestön selvitys osoittaa, että pitkäaikaissairaus on suuri taloudellinen rasite runsaalle kolmasosalle sairastavista (viite 55).

Eroja terveydessä, toimintakyvyssä ja elintavoissa ei ole onnistuttu kaventamaan 2000-luvulla (viite 53).

Suomi käyttää terveydenhuoltoon vähemmän rahaa kuin EU-maat keskimäärin. Asiakasmaksujen osuus terveyspalveluiden rahoittamisessa on suurempi kuin muualla. (Viite 54.)

Eriarvoisuutta on myös pääsyssä terveystalouteihin: Työssä käyvät pääsevät työterveys- huollon ansiosta osaan niistä nopeammin kuin työttömät tai eläkeläiset ja usein maksut- ta. Tyydyttämättömiä lääketieteellisen hoidon tarpeita ilmoittaneiden osuus on Suomes- sa suurempi kuin EU:ssa keskimäärin. 2019 lähes 5 prosenttia väestöstä raportoi tyydyt- tämättömistä lääketieteellisen hoidon tarpeista joko taloudellisista syistä, maantieteelli- sistä syistä tai pitkien odotusaikojen vuoksi. Odotusajat olivat tärkein syy. Alimmassa tuloviidenneksessä tyydyttämättömistä hoidon tarpeista kertoi lähes kaksinkertainen määrä. (Viite 54.)

Henkilöillä, joilla on jonkin verran tai vakavasti alentunut toimintakyky, oli 2019 kor- keampi köyhyys- ja syrjäytymisriski kuin muilla: 22,5 prosenttia, muilla 12,5 prosenttia. Heillä toimeentulo lepäsi paljolti sosiaalietuuksien varassa. (Viite 56.)*

Vuonna 2020 sairauspäivärahaa sai 294 568 henkilöä. Heistä 12 prosenttia sai päivä- rahan vähimmäismääräisenä. Esimerkiksi huhtikuussa 2018 minimipäivärahan saajista yli kolmannes sai samassa kuussa myös toimeentulotukea. (Viite 57.)

Mielenterveyden häiriöiden vuoksi maksettavat päiväraha-kaudet ovat viime vuosina yleistyneet kaiken ikäisillä, mutta varsinkin nuorilla ja varhaiskeski-ikäisillä naisilla (viite 58). Nuorten masennus, ahdistus, psyykinen kuormitus ja yksinäisyys lisääntyivät korona- pandemian aikana (viite 59).

Nuoruuden mielenterveysongelmat kasvattavat toimeentulotuen saamisen todennäköi- syyttä kaikissa tuloluokissa, mutta yhteys korostuu niillä, joiden tausta on matalatuloi- sempi (viite 60).

Suomessa on vaikea työllistyä, jos toimintakyky on heikentynyt. Jos ei vammaan tai sai- rauden vuoksi työllisty milloinkaan, joutuu koko elämäkseen takuueläkkeen, asumistuen ja mahdollisen toimeentulotuen varaan, elämänmittaiselle matkalle köyhyyteen. Vammais- foorumin kyselyn mukaan vammaisten henkilöiden köyhyys voi olla neljä tai viisi kertaa yleisempää kuin köyhyys yhteiskunnassa keskimäärin. (Viite 61.)

Järjestöjen selvityksen mukaan suurin taloudellinen rasite ovat lääkekustannukset. Osa pienituloisista joutuu niiden takia turvautumaan lainoihin ja pikavippeihin tai tinkimään ruoasta. Joka kymmenes vastaaja oli jättänyt lääkärin suositteleman lääkkeen hankki- matta hinnan vuoksi. (Viite 55.) Ongelmat kasautuvat henkilöille, jotka sairastavat paljon, mutta tienaavat vähän.

---

* Tiedot esitetään tulonsaantivuoden mukaan, mutta Eurostatin sivuilta ne löytyvät tiedonkeruuvuoden mukaan, mikä tarkoittaa tulonsaantivuosi + yksi vuosi.

(Köyhyys vaikuttaa arjessa) Kaikkein koska elän sairauksien kanssa päivästä toiseen miettien että kunhan ei nyt tulisi mitään pahempaa.

Vamman takia ei voi täysin työskennellä, kun voimat eivät riitä. Köyhänä näen itseni 5 vuoden kuluttuakin

Omaishoitajuus on köyhyysriski

Suomessa arvioidaan olevan noin 350 000 omaishoitotilannetta, joista 60 000 on sitovia ja vaativia. Omaishoitotilanne voi kehittyä hitaasti, kun toimintakyky heikkenee tai syntyä äkisti esimerkiksi sairastumisen vuoksi.

Elämänmuutos voi ylittää perheen taloudellisen kantokyvyn ja syrjäyttää samalla omaishoitajan työelämästä. Haavoittuvassa asemassa ovat erityisesti ne perheet, jotka ovat jo valmiiksi taloudellisesti heikossa asemassa. Pohjoismaisten tutkimusten mukaan juuri pienituloiset ryhtyvät keskimääräistä useammin omaishoitajiksi.

Omaishoitotilanteessa on taloudellisia riskejä useasta syystä: Ansiotulo voi laskea ja se pienentää myös ansiosidonnaisia etuuksia. Omaishoito tuottaa lisäkustannuksia esimerkiksi hoivatarvikkeista ja asunnon muutostöistä. Työikäisenä alkanut omaishoito voi vaikuttaa urakehitykseen ja eläkekertymään.

Kaikki eivät saa omaishoidon tukea ja usein tuki ei riitä peittämään läheisen hoidon kustannuksia eikä työelämässä olevan omaishoitajan menetettyjä ansiotuloja.

Omaishoitajat ovat ylivelkaantumisen ja köyhyysrajan alittavien riskiryhmää. Omaishoidon tuen piirissä olevat työikäiset turvautuvat toimeentulotukeen useammin kuin muut vastaavassa ikäryhmässä.

Omaishoitajien asemaa heikentää myös se, että hoitopalkkio katsotaan usein tuloksi haettaessa muita tukia, kuten perustoimeentulotukea, työmarkkinatukea tai sairauspäivärahaa.

Kelan omaishoitajakyselyssä yhdeksän prosenttia vastanneista ilmoitti, ettei tule tuloillaan toimeen ja joutuu tinkimään kaikesta kulutuksesta. Kaksi kolmannesta joutui tinkimään menoistaan ainakin jossain määrin. (Viite 62.)

Pahimmillaan se tuhoaa sun nousujohtaisen työuran, huonontaa eläkkeen, vie pysyvään eläkeköyhyyteen, jos sen omaishoidon jälkeen et saa työttömyysturvaa, itse sairastut ja saat minimi sairauspäivärahan, niin siinä on niin kun moninkertaisia mahdollisia loukkuja. (kommentti työmarkkinajärjestön edustajalta, viite 63)

Ulkomaalaistaustaisten köyhyys on muuta väestöä yleisempää

Ulkomaalaistaustaisella tarkoitetaan henkilöä, jonka molemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Näin ulkomaalaistaustaiseksi luetaan myös Suomessa syntyneitä henkilöitä. Suomalaistaustaiseksi määrittyy, jos jompikumpi vanhemmista on syntynyt Suomessa.

Vuonna 2021 Suomessa asui 469 633 ulkomaalaistaustaista henkilöä, mikä on 8,5 prosenttia väestöstä. (Viite 64.) Ulkomaalaistaustaisista henkilöistä on vaikea sanoa mitään yleistä, sillä he eivät ole yhtenäinen ryhmä. Se voidaan sanoa, että rasismi ja syrjintä vaikeuttavat heidän kouluttautumistaan ja työllistymistään.

Ulkomaalaistaustaisten asuntokuntien pienituloisuus on koko väestöä suurempaa. Maahanmuuttajien köyhyys- tai syrjäytymisriskiksi on arvioitu noin 30 prosenttia (viite 65).

Ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste vaihtelee eri menetelmillä tehtyjen arvioiden mukaan. Joka tapauksessa heidän on vaikeampi työllistyä kuin suomalaistaustaisten ja he voivat olla vaarassa joutua hyväksikäytetyiksi esimerkiksi alipalkattuna työvoimana. (Viite 66.)

Paperiton oleskelee Suomessa ilman täyttä laillista oleskeluoikeutta ja viranomaisten virallista hyväksyntää. Hänellä ei ole vakuutusturvaa sairauden tai sairaanhoidon varalle, eikä kattavaa pääsyä julkiseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Moni haluaisi tehdä työtä, mutta se ei ole mahdollista. Arkea leimaa jatkuva epävarmuus tulevaisuudesta. Koska he eivät voi kääntyä viranomaisten puoleen, he ovat erittäin alttiita hyväksikäytölle sekä erilaiselle kaltoinkohtelulle. Erityisen toivoton tilanne on ihmisillä, jotka viipyvät maassa paperittomina vuodesta toiseen. (Viite 67.)

Asunnottomuus väheni edelleen

Asunnottomuus on Suomessa vähenemässä. Vuoden 2021 lopussa 3 950 yksinelävää oli asunnottomana, 390 vähemmän kuin edellisvuonna. Asunnottomia perheitä ja parisuntia oli 165, 36 vähemmän kuin 2020. (Viite 25.)

Pitkäaikaisesti asunnottomia oli 1 308. Henkilö katsotaan pitkäaikaisesti asunnottomaksi, kun asunnottomuutta on jatkunut yli vuoden tai hän on ollut kolmen vuoden aikana toistuvasti asunnoton. Pitkäaikaisasunnottomaksi katsotaan kaiken kaikkiaan henkilö, jolla on jokin sosiaalinen tai terveysongelma, joka olennaisesti hankaloittaa asumista. Tällainen voi olla velka-, mielenterveys- tai päihdeongelma tai rikostausta.

Asunnottomuus on vähentynyt, mutta naisten osuus asunnottomista kasvoi 2000-luvulla 17 prosentista noin 25 prosenttiin. 2021 asunnottomia naisia oli 891, 125 vähemmän kuin 2020, 23 prosenttia asunnottomista. Maahanmuuttajataustaisia asunnottomia oli 720,

243 vähemmän kuin edellisvuonna. Maahanmuuttajien osuus asunnottomista oli 18 prosenttia. (Viite 25.)

Vapautuvien vankien asunnottomuus ei ole juuri vähentynyt: lähes kolmasosalta vankilasta vapautuneista vankeusvangeista, mukaan lukien sakkovangit, puuttui vakituinen asunto vuonna 2021. Edellisenä vuonna asunnottomana vapautui hieman yli kolmannes. (Viite 68.)

Köyhyyden syitä

Työttömyys

Työttömyys on yleisin köyhyyteen johtava tekijä. Se vähentää tuloja ja etenkin työttömyyden pitkittyessä köyhyysriski kasvaa. Työttömien tilannetta käsitellään tarkemmin sivulla 17.

Riittämätön perusturva

Perusturvan riittävyyden arviointiraportin (viite 49) mukaan työttömän, kotihoidontuen saajan ja vähimmäismääräisten sairaus- ja vanhempainpäivärahan saajan tulotasot eivät kata kohtuullista minimikulutusta. Opiskelijan sosiaaliturva kattaa sen vain opintolainan kanssa. Vain takuueläkkeellä olevien tulot riittävät vähimmäiskulutukseen.

Perusturvan riittävyyden arvioinnin jälkeen perusturvaan on tehty pieniä korotuksia, mutta ne eivät ole kompensoineet kaikkia aiempia heikennyksiä.

Riittämättömän perusturvan vuoksi ihmiset joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen, usein pitkäaikaisesti sekä ruoka-apuun.

Etuuksien alikäyttö lisää köyhyyttä

Sosiaalietuuksien alikäyttö on ongelma. Tätä on käsitellyt YK:n köyhyyden ja ihmisoikeuksien erityisraportoiija Olivier De Schutter. Ihmisiltä jää hakematta etuuksia, joihin heillä olisi oikeus, koska he eivät saa niistä tietoa ja niiden hakeminen on usein monimutkaista ja nöyryyttävää. (Viite 69.)

Lähes kaikkien etuuksien hakeminen ja saaminen vaatii aikaa ja pinnistelyä. Järjestelmät ovat monimutkaisia, niitä on useita eivätkä ne useinkaan keskustele keskenään. Köyhän ihmisen ajatukset sidotaan erilaisten hakemusten tekemiseen ja seuraamiseen. Tilannetta on kutsuttu pitkittyneeksi traumaksi niillä työttömillä, joiden työttömyys on alkanut vaikealla irtisanomisella tai työpaikkakiusaamisella. (Viite 70.)

Loputon kysely, etsiminen, lomakkeiden täyttö, epävarmuus meneekö jokin läpi.

Kela ei maksa toimeentulotukea, koska minulla on ylijäämää. Rahaa ei näy missään, vain heidän papereissaan komeilee 8 euron ja 54 sentin ylijäämää. Sossu myöntää, että ylitys on vähäinen, että olisiko minulle tulossa vielä joku lasku tälle kuulle. En jaksa enää vastata. Minun pitäisi jaksaa opiskella.

Elämisen kalleus, maksuhäiriöt ja velkaantuminen

Asumisen kalleus on yksi keskeinen toimeentulovaikeuksien syy. Kansainvälisesti vertailtuna Suomessa asumismenot ovat keskimäärin kohtuullisia, mutta etenkin vuokralla asuvat ja pienituloiset maksavat asumisestaan suhteessa muita enemmän (viite 71).

Asumiskustannukset ovat välttämättömyysmenoja, jotka vievät tuloista sitä suuremman osan, mitä pienituloisempi henkilö on. Vuonna 2020 pienituloisista henkilöistä 16,9 prosenttia oli asumiskustannusrasitteisia, vuokra-asunnossa asuvista 24,8 prosenttia. Asumiskustannusrasitteinen on kotitalous, jolla asumiskustannusten osuus käytettävissä olevista rahatuloista on yli 40 prosenttia. Tietoon ei lueta asumistukia. (Viite 19.)

Palkkatasoon verrattuna korkeat asumiskustannukset etenkin suurissa kaupungeissa heikentävät työssäkäyvien lapsiperheiden toimeentuloa. Ne ovat ongelma myös yksinasuvilla, sillä heillä asumiskustannukset henkeä kohden ovat selvästi suurempia kuin muilla.

Kotitalouden asumiskustannukset vaikuttavat vahvasti perusturvan riittävyyteen. Perusturva riittää parhaiten pienissä kunnissa ja huonommin pääkaupunkiseudulla, jossa vuokrat ovat korkeimmat. (Viite 49.)

Asumistuen taso ei ole seurannut kasvaneita asumismenoja. Keskimäärin yleinen asumistuki korvaa noin puolet todellisesta vuokrasta. (Viite 72.)

Energiaköyhiä arvioitiin 2010-luvun puolivälissä olevan kaksi prosenttia väestöstä. (Viite 73). Heillä oli vaikeuksia tyydyttää perustarpeitaan energiakustannusten vuoksi. Nyt luku kasvaneeseen selvästi energian hinnan jyrkän nousun vuoksi.

Vuonna 2020 suomalaisista 18,3 prosenttia kertoi joutuneensa tinkimään ruuasta, lääkkeistä tai lääkärikäynneistä rahan puutteen vuoksi. Hieman yli 10 prosenttia oli pelännyt ruoan loppuvan ennen kuin saa rahaa ostaakseen lisää. (Viite 13.)

Maksuhäiriöisiä henkilöitä oli vuoden 2022 ensimmäisellä neljänneksellä 3 000 vähemmän kuin vuosi sitten, yhteensä 388 600. Pahimmissa maksuvaikeuksissa olevien kuluttajien määrä kääntyi laskuun vuoden 2021 alussa ja suunta on sen jälkeen ollut alaspäin. Enimmillään maksuhäiriöitä oli vuoden 2020 lopussa 392 200 henkilöllä. (Viite 74.)

Ulosottolaitoksen mukaan 2021 julkisista palveluista määrättyistä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista lähes 559 000 päätyi ulosottoon. Ulosottojen määrä on yli kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Vuonna 2011 ulosotossa oli noin 240 000 asiakasmaksua. (Viite 75.)

(Mistä joudut tinkimään?) **Terveydenhuollosta; Ruuasta; Vapaa-ajasta; Matkustelusta (myös julkisesta liikenteestä kotikaupungissa); Lasten tai muiden läheisten tarpeista; Omien unelmien toteuttamisesta; Lääkkeistä ja/ tai ehkäisystä; Silmälaseista;**

(Mihin köyhyys vaikuttaa arjessasi) **Aivan kaikkeen. Ei varaa lämmittää, syödä kunnolla, käydä missään sekä maksaa laskuja. Lääkkeiden ostamisesta puhumattakaan.**

Haet ruokajaosta elintarvikkeita; osa on piloilla tai epäilyttävän vanhoja, pyörittelet niitä kuitenkin, koska ei ole muutakaan. Syöt sellaista, mitä et ostaisi itse. Hankit kuitenkin tytölle ruokaa, koska tuntuu pahalta katsoa hänen ilmeitään jääkaapilla.

Diabeteshoitaja kehottaa syömään hedelmiä ja marjoja, kerrot, että ne eivät kuulu EU-kassin valikoimiin. Hän katsoo sinua, kuin puhuisit ulkoavaruuden olennon tapaamisesta. Kertaan, että niin, olen työtön opiskelija ja yksinhuoltaja. Minun pitäisi olla täällä hoitamassa itseäni, mutta jos aletaan jahkata näistä ruoka-asioista tulee tosi surkea olo.

Digisyrjäytyminen ja köyhyys kietoutuvat yhteen

Internetiä käyttää Suomessa päivittäin noin 90 prosenttia 16-89-vuotiaista, yleisimmin älypuhelimella. Yhteiskunnallisesti hyvässä asemassa olevat käyttävät digitaalisia teknologioita muita enemmän, useammilla elämänalueilla ja muita hyödyllisempiin tarkoituksiin. He hyötyvät käytöstä enemmän kuin muut. (Viite 76.)

Erytisesti ikä ja koulutustaso selittävät internetin monipuolista käyttöä. Koska koulutustaso selittää internetin vähäistä käyttöä, digitalisaatio saattaa parantaa jo ennestään hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevien tilannetta. (Viite 77.)

Työelämä on monelle tärkeä paikka oppia ja ylläpitää digitaitoja. Digitaalisten taitojen puute taas hankaloittaa työn saantia. Vaarana voi olla itseään vahvistava sekä digitaalisen että sosiaalisen syrjäytymisen kierre. (Viite 77.)

Sähköisten palveluiden käyttö on yleistynyt sosiaali- ja terveydenhuollossa, mutta osa väestöstä on digitaalisesti syrjäytynyt, vailla internetyhteyttä ja tarvittavia taitoja. THL:n kyselyssä viidennes vastaajista koki tarvitsevansa opastusta sosiaali- ja terveydenhuollon verkkopalveluiden käyttöön ja 15 prosenttia koki, etteivät sähköiset palvelut ole heille esteettömiä. (Viite 78.)

Hulluinta on kun edellytetään puhelinta ja nettiä niin niitä ei huomioida kuitenkaan menoiksi, eivät kaikki pääse kirjastoihin nettiä käyttämään.

Nykyäänkin huomaan usein digiköyhyyden takia jääväni asioista paitsi. Ihmisiin on hankalaa pitää yhteyttä, koska suurin osa suostuu käyttämään etäyhteydenpitoon vain jotain suljetun koodin kännykkä-äppiä, jollaiselle minulla ei ole puhelinta. En voi myöskään esimerkiksi lainata kaupunkipyöriä, koska sekin tapahtuu kännykkäohjelmalla. Monia perusasioita, kuten joukkoliikenteen ja pankkipalveluiden käyttöä, tehdään jatkuvasti vaikeammaksi tai kokonaan mahdottomaksi digiköyhälle ihmiselle. Myös Windows 11:n ja sitä vaativien ohjelmien yleistymisen asettanee taas tietokonelaitteistolle vaatimuksia, joita ei minun budjetillani pysty vielä useampaan vuoteen täyttämään.

Jos jollain kirjoitustaitoa, tahtoa ja mahdollisuuksia, niin kansalaisaloite nettiyhteys ja puhelinliittymä perustoimeentulotukeen kuuluvaksi. Noita ilman ei pärjää, mutt menee omista pienistä tuloista. Isellä ei taitoa väänää kapulakieltä, mutta ilman vahvaa tunnistautumista (puh. liittymä), nettiyhteyttä (vaihtelee), sekä hlötodistusta (kallis), vaikea tehdä yhtään mitään. Varsinkin toimeentulotuella vaikeeta varsinkin jos luottotiedot menneet, eikä tehostetussa palvelutuotannossa palvelut aina kävelymatkan päässä... Joku ottais kopin ja tekis aloitteen? Itsellä ei rahkeita siihen...

Koronaepidemian ja elinkustannusten nousun vaikutukset köyhyyteen ja eriarvoisuuteen

Suurimmat vaikutukset vaikeimmassa asemassa oleviin

Koronaepidemia on kohdellut väestöryhmiä eri tavoin. Epidemian ja rajoitustoimien taloudelliset, psykososiaaliset ja terveydelliset vaikutukset ovat olleet voimakkaimpia niissä väestöryhmissä, jotka olivat jo ennen epidemiaa heikossa asemassa. Vaikutukset korostuvat väestöryhmissä, joissa huono-osaisuus johtuu useista tekijöistä. (Viite 79.)

Työttömyys ja lomautukset ovat aiheuttaneet talousongelmia ja huolta toimeentulon riittävydestä. Ne jakautuivat väestössä epätasaisesti: Osa tuskin huomasi muutoksia tai rahaa jäi jopa säästöön, kun kulutusmahdollisuudet kaventuivat. Toiset kohtasivat suurta niukkuutta.

Sosiaaliturva- ja verojärjestelmä tasoittivat koronakriisin vaikutuksia niin, ettei taloudellinen eriarvoisuus olennaisesti lisääntynyt. Pienituloisten osuus koko väestöstä kasvoi kuitenkin noin yhdellä prosenttiyksiköllä. (Viite 80.)

Toimeentulovaikeuksia kokeneiden kotitalouksien osuus palasi epidemiaa edeltävälle tasolle vuonna 2021. Tuolloin kotitalouksista 6,6 prosenttia eli vajaat 190 000 kotitaloutta koki rahojen riittämisessä vaikeuksia tai suuria vaikeuksia. Osuus oli lähes sama kuin 2019, jolloin toimeentulo-ongelmia koki 6,8 prosenttia kotitalouksista. 2020 osuus oli 7,3 prosenttia. (Viite 28.)

Ruoka-apua hakevien määrät kasvoivat epidemian aikana ja ovat edelleen kasvussa Venäjän hyökkäyssodan ja elinkustannusten kallistumisen vuoksi: apua tarvitsevat muiden pienituloisten lisäksi myös sotaa paenneet. Samaan aikaan jaettavan hävikkiruoan määrä on vähentynyt ja EU-ruoka-avussa on ollut katkos. (Viite 81.)

Työllisyys toipui koronakriisistä

Epidemian alussa rajoitukset vähensivät nopeasti työllisyyttä ja tuloja etenkin naisvaltaisilla, matalapalkkaisilla aloilla, kuten palveluissa ja matkailussa. Työttömyys väheni 2021 melko tasaisesti, mutta pitkäaikaistyöttömien määrä pysyi suurena. Se on nyt jonkin verran pienentynyt (katso sivu 12).

Työllisyys oli toipunut kriisistä jo 2021, mutta joillain toimialoilla työllisyystilanne on edelleen koronaa edeltävää tasoa heikompi. Kriisin alussa työllisyyden lasku kohdistui erityisesti naisiin, mutta myös naisten työllisyys lähti nousuun miesten työllisyyttä riippämmiin. (Viite 82.)

Kriisi kuitenkin sukupuolitti sosiaalisia riskejä: terveysriskit ja talouden isku osuivat naisvaltaisille palvelu- ja hoitoaloille. Naiset myös kantavat miehiä enemmän hoivavastuuta läheisistään ja kriisin aikana hoivavastuu siirtyi enemmän kotitalouksille. (Viite 81.)

Merkittävä osa kriisin negatiivisista vaikutuksista sukupuolten tasa-arvon eri osa-alueisiin oli melko lyhytkestoisia. Kriisillä voi kuitenkin olla pitempikkestoisia kielteisiä vaikutuksia: esimerkiksi monissa ikäryhmissä naisten koettu terveys on heikentynyt ja yksinäisyys lisääntynyt enemmän kuin miehillä. (Viite 84.)

Sosiaaliturvajärjestelmä suojasi melko hyvin taloudellisilta vaikutuksilta

Taloudellisia etuuksia koskevilla joustoilla ja etuuksien väliaikaisilla korotuksilla tuettiin ihmisiä, jotka joutuivat äkisti epävarmaan tilanteeseen. Sosiaaliturvajärjestelmä suojasi kotitalouksia verrattain hyvin epidemian taloudellisilta vaikutuksilta. Väliaikaisjoustot eivät kuitenkaan välttämättä ole vaikuttaneet paljonkaan pitkittyneisiin ja vaikeisiin taloudellisiin ongelmiin, joita on esimerkiksi velallisilla ja pitkäaikaistyöttömillä. Muun muassa osa lomautetuista ja yrittäjistä on pitkään epävarmassa taloudellisessa tilanteessa. (Viite 79.)

Hallituksen kohdennetuista politiikkatoimista tehokkaimmiksi osoittautuivat nopeat lakimuutokset, joilla mahdollistettiin myös määräaikaisessa työsuhteessa olevien lomauttaminen ja helpotettiin yrittäjien mahdollisuutta saada työmarkkinatukea, kun yritystoiminta ajautui vaikeuksiin. (Viite 80.)

Pandemiasta toipumisessa tärkeää on se, parantaako talouden elpyminen työmarkkinoilla heikoimmin kiinni olevien ja pandemian ankarimmin koettelemien väestöryhmien työllisyyttä, ja miten muutoin heidän toimeentulonsa kyetään turvaamaan. Tällaisia ryhmiä ovat nuoret, vähän koulutetut ja ulkomaalaistaustaiset henkilöt. (Viite 85.)

Korona vei multa työt, kun hallitus laittoi ravintola- ja tapahtuman-alan kiinni, ilman minkäänlaisia tukia. Multa meni 40t euroa lainoja ulosottoon, sain 3kk karenssin työkkäristä

kun ilmoitin etten ajokortittomana hae työtä joka vaatii oman auton, olin hetken aikaa asunnottomana, koska ei mitään tukipakettia hallitukselta.

Avunsaanti heikkeni etenkin työelämän ulkopuolella olevilla

Järjestelmä vastasi etuuksia koskeviin tarpeisiin kohtuullisen hyvin, mutta palvelutarpeisiin heikommin. (Viite 86.)

Työelämän ulkopuolella olevilla ovat näkyneet heikentyneet mahdollisuudet saada apua ja tukea. Tämä on huonontanut jo aiemmin sosiaalisesti heikommassa asemassa olevien tilannetta. Päihde- ja mielenterveyskuntoutujat, asunnottomat, vammaiset henkilöt, maahan muuttaneet sekä osa ikääntyneistä sekä lapsista ja nuorista, kärsivät epidemian aikana merkittävistä hyvinvoinnin haasteista ja vajeista sekä avun hakemisen ja saamisen vaikeuksista.

Toimintarajoitteiset ja vammaiset henkilöt ovat olleet erityisen haavoittuvassa asemassa. Heillä yksinäisyys lisääntyi ja taloustilanne vaikeutui enemmän kuin väestössä keskimäärin.

Epidemia kuormitti entisestään pienituloisia lapsiperheitä, etenkin lastensuojelun asiakasperheitä ja vaikeutti ongelmien ehkäisyä. Lapsiperheköyhyys on vaarassa kasvaa, koska kriisi johti taka-askeliin niin perheiden toimeentulossa kuin palveluissa. Lasten ja nuorten hyvinvointi on aikuisväestöä enemmän riippuvainen julkisista palveluista.

Epidemian haitalliset vaikutukset elinoloihin sekä terveyteen ja hyvinvointiin ovat olleet yleisempiä Suomeen muuttaneella väestöllä kuin koko väestössä (viite 79).

Haavoittuvassa asemassa olevissa ryhmissä epidemian vaikutuksista toipumiseen menee pidempään kuin väestössä keskimäärin. Vaarana on edelleen eriarvoisuuden kasvu, sillä kielteiset vaikutukset osunevat myös pidemmällä aikavälillä kovimmin haavoittuvassa asemassa oleviin.

Mielenterveys koetuksella, palveluissa puutteita

Psyykinen oireilu lisääntyi epidemian aikana, mutta kehitys alkoi jo aiemmin. Mielenterveysvaikutukset ovat olleet kielteisempiä nuorilla ja nuorilla aikuisilla, kuin vanhemmilla työikäisillä ja ikääntyneillä. Ne ovat osuneet voimakkaimmin niihin lapsiin ja nuoriin, joilla jo lähtökohtaisesti on ollut muita vaikeampaa. Aikuisväestössä psyykinen kuormittuneisuus vaihtelee väestöryhmittäin. Ukrainan sodan suorat ja epäsuorat vaikutukset tuovat lisähaasteita väestön psyykkiselle hyvinvoinnille.

Palveluvelka kasvoi ja jonot pitenevät korona-aikana. Eurooppalaisen helmi-maaliskuussa 2021 tehdyn tutkimuksen mukaan tyydyttämättömiä terveydenhuollon palvelutarpeita raportoi 20 prosenttia suomalaisista ensimmäisten 12 koronakuukauden aikana. Tavallisesti näin kokee 5 prosenttia väestöstä. (Viite 54.)

Jonot kiireettömään erikoissairaanhoidon pitenevät keväällä 2022 edellisvuodesta (viite 88).

Sosiaalipalveluissa palveluvajeista ja ongelmista kertovat signaalit ovat näkyneet voimakkaammin ikääntyneiden palveluissa sekä mielenterveyden häiriöissä (viite 79.)

Elämä kavenee, et jaksakaan enää. Saat ajan psykiatriselle sairaanhoitajalle. Hän pyytää kertomaan, että mihin tarvitset apua. Vastaa, että koko elämäni. Hän ei osaa auttaa, koska olen ongelmakimppu, enkä pysty spesifioimaan tarpeitani tai minulla on niitä liikaa. Jätän nekin viisi käyntiäkin käymättä, kerään pulloja ja ostan karkkipussin.

Etäpalvelut ovat lisääntyneet, ”digiköyhän” on yhä vaikeampaa selvittää

Sosiaalipalveluissa henkilökohtainen asiointi vaikeutui koronakriisin keskellä, kun palveluja suljettiin tai muutettiin etä- ja digiyhteydellä toimiviksi. Asiakkaiden aktiivinen tavoittelu ei juuri lisääntynyt, vaikka juuri henkilökohtaista vuorovaikutusta tarvittaisiin kriisinomaisissa oloissa. (Viite 86.)

Mielenterveyspalveluissa etäasiointi lisääntyi, mutta se ei sovi heikoimmassa asemassa oleville, jotka eivät syystä tai toisesta pysty käyttämään digitaalisia asiointikanavia, tai etäasiointi ei sovellu ongelman hoitamiseen. Etäasioinnin vuoksi piiloon jääneet hoitamattomat ongelmat näkyvät todennäköisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa akutisoituvina tarpeina. (Viite 86.)

Kelan tuissahan ei ole huomioitu millään tavalla digilaitteiden hankintaa eikä ohjelmia, puhelinta+laskuja, ja kaikkia niitä tarvitaan tämän hetken työttömän pakkohakuihin.

Minulla on vanha läppäri, jossa tuli tieto, että kohta ei tämäkään koneen järjestelmä saa mistään tukea. Omasta kännystä ei saa kohta luettua sähköpostejään ja tabletti alkaa olla myös vanha. (akku ei kestä ja samaa taitaa toi älykännykkäkin tehdä) Kaikki nämä on siis hankittu ns parempina päivinä ja ovat vanhoja.

Hintojen nousu on jo lisännyt köyhyyttä

Hinnat ovat nousseet voimakkaasti vuonna 2022 ja nousun on arvioitu jatkuvan. Se vaikuttaa raskaasti pienituloisten talouteen.

Tutkijat arvioivat vuoden 2022 jälkipuoliskolla, miten siihen mennessä toteutunut hintojen nousu on vaikuttanut köyhyyteen. Se nosti köyhyydestä 2,5 prosenttiyksikköä, mikä merkitsee noin 62 000 kotitaloutta lisää köyhyydessä. Laskelmassa käytetään viitebudjetin alittamista köyhyyden määritelmänä. (Viite 89.)

Köyhyydestä on noussut erityisesti yhden aikuisen lapsiperheillä. Tässä ryhmässä nousua oli 5,8 prosenttiyksikköä. Näistä kotitalouksista on hintojen nousun jälkeen 22 prosenttia köyhyyden alapuolella. Hintojen nousu tiputti köyhyyteen yhteensä noin 16 000 lapsiperhettä. (Viite 89.)

Hieman aiemmin arvioitiin, että ruoan ja polttoaineen hintojen nousu kymmenyksellä voisi sysätä köyhyyteen 8 000 uutta lapsiperhettä ja 13 000 perheissä asuvaa lasta – yhden aikuisen perheen lisäksi suurperheitä. Lapsiperheissä ruokaan, asumiseen ja energiaan kuluu merkittävä osuus tuloista: 2016 keskimäärin 12–13 prosenttia elintarvikkeisiin ja noin kolmannes asumiseen ja energiaan (Viite 90.)

Toiseksi eniten hintojen nousu köyhdyttää yksinasuvien kotitalouksia (viite 89.) Suurin riski joutua köyhyyteen on yksinasuvilla, joka menettää työn. Kahden työssä käyvän talous näyttää kestävän hintojen nousun ilman köyhyyden alle putoamista (Viite 91.)

Eläkkeiden pienuutta pitää ongelmana 44 prosenttia 55-84-vuotiaille tehtyyn kyselyyn vastanneista. Eläkkeiden pienuuden vuoksi suuri osa eläkkeensaajista on pulassa hintojen viimeaikaisen nousun takia. Tilanne on pahin yksinasuvilla, kun kustannuksia ei voi jakaa kenenkään kanssa. (Viite 92.)

Hintojen ja korkojen nousu iskee pahasti velkaantuneisiin ihmisiin. Monella keskituloisella menee jo nyt iso osa tuloista velkojen lyhentämiseen. Kotitalouksilla on velkaa ennätyskellisen paljon suhteessa nettotuloihin. Vuoden 2021 lopussa sitä oli yli 133 prosenttia suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin. Suuri velkarasitus ja korkojen ja elinkustannusten nousu on huolestuttava yhtälö. (Viite 93.)

Ruuan hinta on ihan törkee, miten voi syödä terveellisesti. Koko ajan hinnat nousee. Ja kun on töissä niin ei kerkiä ruokajonoon, missä sais ilmaiseksi jotain ruokaa. punaleima ruokia kun niitä löytää.

Toi sota on tehnyt kyllä tosi hallaa ihan muillekin kun sotaa käyville maille. Ruoka kallistuu ja bensat, autolla ajaa vaan töihin ja takasin, ei mennä hupiajaja ei.

Pelkään tulevaisuutta, enkä odota enää kai mitään, en joulua enkä juhannusta. Ei minulla taida olla mitään tulevaisuudensuunnitelmia, liekö ollut enää vuosin. Vielä enemmän pelottaa, kun kaikki vain kallistuu mm. vastike, sähkö jne.

Rahaa ei ole. Pakko säästää jostain kun hinnat nousevat kaikkialla, mutt tulot eivät. Täytyy säästää ruuasta, vaatteista ja terveydenhoidosta ett saa edes laskut maksettua.

Jos vuokranormit ovat tähän asti olleet ongelmalliset, ensi vuonna ne ovat sitä vielä enemmän, kun kunnallistenkin vuokratyöyhtiöiden on pakko nostaa vuokria kohoavan energian hinnan ja muiden ylläpitokustannusten kasvun takia.

Meidän perheessä oman lukunsa muodostaa se, että rahaliikenne Suomen ja venäjän välillä ei toimi. Rouva saa naapurista noin 200 euroa eläkettä joka lasketaan hänen täällä saamaansa kansaneläkkeeseen ja meidän asumistukeemme, mutta raha ei hänen tililleen tule -kiitos pakotteiden.

Olet aika pohjalla, kun diakonikaan ei enää vastaa, olet jo saanut kaiken mitä voi, muitakin on jonossa.

Mitä Suomi ja EU tekevät köyhyyden vähentämiseksi?

Osana YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden ja Agenda2030-toimintaohjelman toimeenpanoa Suomi on sitoutunut puolittamaan köyhyyden 2030 mennessä (viite 94). Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin toimintasuunnitelman mukaan Suomi on asettanut tavoitteekseen vähentää köyhyyttä 100 000:lla vuoteen 2030 mennessä (viite 5). Aiemppaa sitoumustaan vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien ihmisten määrää 150 000:lla vuoteen 2020 mennessä osana Suomi ei saavuttanut (viite 95).

Euroopan sosiaalista peruskirjaa valvova sosiaalisten oikeuksien komitea on useaan otteeseen todennut Suomen perustoimeentuloturvan tason liian alhaiseksi. Komitean mukaan se ei täytä peruskirjan 12. artiklan edellyttämää välttämättömän vähimmäistoimeentulon tasoa. Peruskirjan määritelmän mukaan tuen taso on liian alhainen, jos se ei kata tuensaajan perustarpeita ja mahdollista osallistumista elämään muiden ihmisten rinnalla.

YK:n TSS-komitea ilmaisi huolensa Suomen perusturvan tasosta viimeksi maaliskuussa 2021 Suomen määräaikaisraportin loppupäätelmissä. Komitean mukaan 2015–2019 tehdyt leikkaukset ja indeksien jäädytykset ovat tehneet etuuksista riittämättömiä. Eriytyisen huolissaan komitea oli siitä, että etuuksien heikennykset ovat kohdistuneet suhteettomasti heikossa asemassa oleviin ryhmiin. Komitea kehotti Suomea varmistamaan etuuksien riittävä taso sosiaaliturvauudistuksessa. (Viite 96.)

Hallitus teki 2020 alusta pieniä korotuksia perusturvaan ja purki työttömien aktiivimallin velvoitteet. Korotukset eivät kompensoineet kaikkia aiemmin tehtyjä heikennyksiä.

Asiakasmaksulakia on uudistettu ja joitain uusia palveluita on tehty maksuttomiksi. Laki ei kuitenkaan edelleenkään suojaa pienituloisia ja paljon sairastavia kohtuuttomilta maksuilta.

Oppivelvollisuusikä nousi 18 vuoteen elokuussa 2021, ja samalla toisen asteen opinnot muuttuivat maksuttomiksi. Tämä helpottaa köyhien lapsiperheiden tilannetta. Sen odotetaan myös vähentävän köyhyys- ja syrjäytymisriskiä pidemmällä aikavälillä, sillä koulu-

tuksella on köyhyydeltä suojaavaa vaikutusta. Hallitus on luvannut turvata jokaiselle lapselle ja nuorelle yhden harrastuksen.

Sosiaali- ja terveystalveluiden parantamiseen pyrkivän uudistuksen toimeenpano on aloitettu hyvinvointialueilla. Perusterveydenhuollossa on tarkoitus nopeuttaa hoitoon pääsyä hoitotakuulla.

Pohjoismainen työvoimatalvelumalli astui voimaan toukokuun 2022 alusta. Se on tuonut työllisyystalveluihin lisää henkilöstöresursseja. Uuden asiakasatalvelumallin lisäksi työnhakijan on haettava pääsääntöisesti vähintään neljää työpaikkaa kuukaudessa. Lakimuutoksilla työttömyysturvan korvauksettomat määrääajat lyhentyivät. Pisin korvaukseton aika on 45 päivää aiemman 90 päivän sijaan. Vielä ei pystytä arvioimaan, vähentääkö uudistus köyhyyttä.

Toimeentulotukilakia pyritään uudistamaan erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien aseman parantamiseksi. Uudistusten on tarkoitus astua voimaan vuoden 2023 alussa.

Koronan kielteisiä seurauksia lievennettiin hallituksen päätöksillä: Muun muassa yrityksiä tuettiin ja yrittäjiä otettiin työttömyysturvan piiriin. Toimeentulotuen myöntämiskäytäntöjä helpotettiin väliaikaisesti ja tuessa oli käytössä epidemiakorvaus. Koronan hoito on sairastuneelle maksutonta.

Elinkustannusten nopeaan nousuun vuonna 2022 hallitus vastasi tekemällä ylimääräisen indeksikorotuksen sosiaalietuuksiin sekä korottamalla tilapäisesti verotuksen työmatkavähennystä. Lisäksi hallitus on muun muassa esittänyt perheille ylimääräistä lapsilisää, sähkön arvonlisäveron alentamista ja pienituloisille suoraa tukea suurista sähkölaskuista selviämiseksi.

Euroopan komission toimikaudella 2019-2024 Euroopan vihreän kehityksen ohjelma on yksi keskeinen painopiste (viite 98). Se sisältää muun muassa toimia, joilla pyritään vähentämään päästöjä, luomaan työpaikkoja ja kasvua sekä lisäämään terveyttä ja hyvinvointia. Samalla luvataan varmistaa, että siirtymä luo mahdollisuuksia kaikille: haavoittuvassa asemassa olevia kansalaisia tuetaan torjumalla eriarvoisuutta ja energiaköyhyyttä. (Viite 98.)

EU:n elpymisvälineellä, Next Generation EU, pyritään vauhdittamaan ihmisten, talouden ja yhteiskunnan toipumista koronakriisistä. Väline sisältää 750 miljardin euron rahoituksen jäsenmaille. Se jakaantuu seitsemään ohjelmaan, joista elpymis- ja palautumistuki- väline, RRF Recovery and Resilience Facility on suurin. (Viite 99.)

Jäsenmaat ovat laatineet kansalliset suunnitelmansa rahojen käytöstä. Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma lupaa muun muassa nopeuttaa kestävää talouskasvua, luoda

mahdollisuuksia talouskasvulle pitkällä aikavälillä, nopeuttaa hoitopääsyä ja tukea työllisyyttä edistäviä uudistuksia. (Viite 100.)

Sosiaalisten oikeuksien pilarilla kansalaisille vahvempia oikeuksia?

Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin tavoitteena on vahvistaa sosiaalisten oikeuksien säännöstöä ja taata kansalaisille entistä vahvemmat oikeudet. Pilaariin kuuluu 20 periaatetta, jotka koskevat muun muassa yhtäläisiä mahdollisuuksia, oikeudenmukaisia työoloja ja sosiaalista suojelua.

Sosiaalisen suojelun alla määritellään oikeuksia, kuten vähimmäistoimeentulo, terveydenhoito, sosiaalinen asuntotuotanto ja peruspalvelujen saatavuus. Vähimmäistoimeentulon osalta todetaan, että jokaisella, jolla ei ole riittäviä varoja, on oikeus riittäviin vähimmäistoimeentuloetuuksiin, joilla varmistetaan ihmisarvoinen elämä kaikissa elämänvaiheissa.

2021 julkaistun toimintasuunnitelman on tarkoitus muuttaa pilarin periaatteet konkreettisiksi toimiksi. Suunnitelmassa esitetään EU:lle yleistavoitteita vuoteen 2030 mennessä. Yksi niistä on vähentää köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien määrää 15 miljoonalla vuoteen 2030 mennessä. Näistä 5 miljoonan tulee olla lapsia. (Viite 5.)

Toimintasuunnitelma sisältää useita EU:n toimia, joihin komissio on sitoutunut toimikautensa aikana, vuoden 2024 loppuun (viite 5). Siinä luvataan esimerkiksi toteuttaa lasten oikeuksia koskeva strategia ja eurooppalainen lapsitakuu, perustaa asunnottomuuden torjunnan eurooppalainen foorumi, joka perustettiin kesällä 2021, sekä antaa 2022 neuvoston päätelmät vähimmäistoimeentulosta.

EAPN-Finin suositukset: Miten köyhyyttä tulisi vähentää?

Toimintaohjelma köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi

Tarvitaan kokonaisvaltainen toimintaohjelma köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi. Sillä on lievennettävä koronaviruksen pitkälle ulottuvien vaikutusten ja elinkustannusten jyrkän nousun vaikutuksia pienituloisille.

Köyhyyden vähentämiseksi tarvitaan määrätietoista yhteiskuntapolitiikkaa: työllisyyden parantamista ja pitkäaikaistyöttömyyden vähentämistä, perusturvan tason nostamista, kohtuuhintaisen asumisen mahdollistamista, haavoittuvimmat ryhmät huomioivia sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia koulutukseen.

Köyhyyden ja eriarvoisuuden torjumiseksi tai korjaamiseksi esitettyjen toimenpiteiden sukupuolivaikutusten arviointi on aina tehtävä.

Perusturva toimeentulon kohtuullisen minimin takaavalle tasolle

Perusturvan on riitettävä kohtuulliseen toimeentuloon. Sen tason korottamista on jatkettava asteittain kohti viitebudjettien määrittelemää kohtuullisen minimin tasoa. Sosiaaliturvaa on selkeytettävä ja joustavoitettava niin, että se huomioi paremmin muuttuvan työelämän, vähentää byrokratialoukkuja, tukee ihmisten työllistymistä ja mahdollistaa osatyökykyisten työllistymisen.

Elinkustannusten nousu korvattava pienituloisille

Energian, ruoan ja liikkumisen nopea ja jyrkkä kallistuminen osuu raskaimmin pienituloisiin, esimerkiksi lapsiperheisiin ja yksinasuviin. Heille kustannusten nousun vaikutukset on korvattava nopeasti, muun muassa etuuksien lapsikorotuksilla.

Etuuksien tasoa on korotettava ja tehtävä muutoksia, jotta niitä korottavat indeksit vastaavat jatkossa paremmin pienituloisten ihmisten keskimääräistä kulutusta. Köyhyyden vähentämiseksi tarvitaan pitkäjänteisiä, ei tilapäisiä keinoja.

Uudistuvilla sosiaali- ja terveystalvuuilla kavennettava hyvinvointi- ja terveyseroja

Sosiaali- ja terveystalvuu tuotetaan 2023 alusta hyvinvointialueilla. Tämä uudistus on toimeenpantava niin, että tarvittava ja laadukas hoito ja talvuu taataan kaikille tulo-tasosta riippumatta. Hyvin toimivat sosiaali- ja terveystalvuu tukevat yksilön selviyty-mistä ja työkyvyn ylläpitämistä sekä parantavat mahdollisuutta työllistyä.

Huono-osaisten ryhmien talvuu on turvattava, perustason talvuuja vahvistettava sekä panostettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Erytistä huomiota on kiinnitettävä mielenterveys- ja päihdekalvuuiden lisäämiseen ja kehittämiseen. Koronakriisi on koetellut laajasti väestön mielenterveyttä, ja talvuu olivat riittämättömiä jo ennen sitä. Työttömien terveytarkastuksia on jatkettava hyvinvointialueilla.

Monilla hyvinvointialueiden päätöksillä, kuten päätöksillä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista, vaikutetaan suoraan köyhyyteen ja eriarvoisuuteen. Kaikessa niiden päätöksenteossa tulee huomioida päätösten vaikutus köyhyyttä kokevien tilanteeseen. Alueiden tulee asettaa köyhyyden vähentämisen tavoitteet, määrittää toimet niiden saa-vuttamiseksi ja tavat työn etenemisen seuraamiseksi. Näitä tehtäviä varten pitää nimetä köyhyytneuvosto, johon kuuluu paitsi luottamushenkilöitä ja virkamiehiä, myös köyhyyt-tä kokevia kuntalaisia sekä muita olennaisia sidosryhmiä, kuten järjestöjä.

Hyvinvointialueen tulee varata riittävästi rahaa täydentävään ja ehkäisevään toimeentulo-tukeen ja käyttää niitä ja sosiaalityötä tukemaan ihmisiä pitkäjänteisesti ulos köyhyydes-tä. Toimeentulotukiasioissa hyvinvointialueen on syytä tehdä tiivistä yhteistyötä Kelan kanssa, jotta perustoimeentulotukea laajempaa tukea tarvitsevat sitä saavat.

Sairastamisen kustannuksia potilaalle alennettava

Terveyden eriarvo on Suomessa merkittävä ongelma. Vastaisuudessa sairastamisen kustannukset eivät saa heikentää hoidon saantia. Lääkekorvausten tulee olla riittävät ja asiakasmaksujen kohtuulliset.

Asiakasmaksulain uudistamista pitää jatkaa. Kalvuuiden maksuttomuutta tulee laajen-taa: ainakin terveyskeskuslääkärikäyntien tulee olla maksuttomia. Asiakasmaksut eivät saa missään tilanteessa olla este terveydenhuoltoon hakeutumiselle.

Palvelu-, matka- ja lääkemaksukatot tulee yhdistää yhdeksi maksukatoksi, joka on kor-keintaan takuueläkkeen suuruinen. Erilliset maksukatot kuitenkin säilyisivät ja niitä seu-rattaisiin jatkossakin. Maksukattojärjestelmää tulee kehittää siten, että edunsaaja saisi hänelle kuuluvan etuuden automaattisesti. Alkuvuoden maksusumaa tulisi keventää, sillä nykyisellään kattojen täyttymistä seurataan kalenterivuositain.

Kuntien ja vastaisuudessa hyvinvointialueiden tulee noudattaa asiakasmaksulakia ja koh-tuullistaa asiakasmaksut tai jättää ne perimättä, jos ne vaarantavat asiakkaan toimeen-tulon. Asiakkaille ja työntekijöille on tiedotettava tästä mahdollisuudesta.

Asumisen turvaamiseen panostettava

Tukea kohtuuhintaiselle vuokra-asuntotuotannolle tulee lisätä pääkaupunkiseudun lisäksi muissa kasvukeskuksissa. Kohtuullinen asumistuen taso on turvattava. Vuokrasääntelyä tulee selvittää yhtenä keinona kohtuullistaa asumisen kustannuksia.

Pienituloisuus, velkaantuminen ja äkilliset elämänmuutokset kasvattavat asunnottomuus-riskiä. Asunnottomuuden ehkäisyä tulee tehostaa parantamalla asumisneuvonnan saatavuutta ja jatkamalla asumisneuvonnan ja siihen liittyvän talousneuvonnan kehittämistä ja laajentamista. Asumis- ja talousneuvonta tarjoaa mahdollisuuden tehokkaalle väliintulolle, joka turvaa asumista ja ehkäisee vakavampien velkakierteiden syntymistä.

Talous- ja velkaneuvontaa sekä sosiaalista luototusta lisättävä

Sosiaalinen luototus tulee käyttöön koko maassa hyvinvointialueilla. Tähän pitää varata riittävät resurssit. Sosiaalinen luotto tulee nähdä ennaltaehkäisevänä ja investointiluonteisena taloussosiaalityön välineenä eikä niinkään vain yhtenä velkajärjestelymuotona.

Taloussasiat tulee ottaa puheeksi erilaisissa palvelujärjestelmän kohtaamisissa, kuten neuvoloissa ja mielenterveyspalveluissa, eikä vain taloussasioihin keskittyvissä palveluissa.

Ulosoton suojaosuutta on korotettava.

Digitaalista eriarvoistumista torjuttava

Julkisten ja muiden palveluiden digitalisaatio voi voimistaa sosiaalista ja terveyden eriarvoisuutta. Julkisen vallan on tehtävä kaikkensa, jotta mahdollisimman moni pystyisi käyttämään digipalveluita: on kehitettävä käyttäjäystävällisiä palveluita sekä järjestettävä kaikkien saataville digitaalisten palveluiden opetusta ja monimuotoista digitukea.

Kaikilla ei ole verkkoyhteyksiin ja laitteisiin varaa. Esimerkiksi toimeentulotukea on syytä käyttää digitaalisen osallisuuden mahdollistamiseksi. Digitaalisten palveluiden, taloudellisten resurssien tai esimerkiksi pankkitunnusten puuttuminen eivät saa estää palveluiden saamista.

Kaikki eivät eri syistä millään taivu digipalveluiden käyttäjiksi. Tarjolla tulee aina olla myös muita asiointi-, neuvonta- ja tiedonsaantikanavia. Turvallisia tapoja toisen puolesta asiointiin on kehitettävä.

Lapsiperheille riittävä toimeentulo ja palvelut

Lasten ja nuorten hyvinvointiin, peruspalveluihin ja etuuksiin panostaminen on nyt tärkeää, jotta estetään elinkustannusten nousun vuoksi uhkaava lapsiperheköyhyyden paheneminen ja eriarvoistuminen.

Lapsiperheiden köyhyyttä voidaan vähentää korjaamalla perusturvan ja perhe-etuuksien tasoa, pitämällä palvelumaksut kohtuullisina, alentamalla asumiskustannuksia ja tuke-

malla vanhempien koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia. Lapsiperheköyhyyden torjumisessa tarvitaan sekä kattavia universaaleja palveluja että kohdennettuja toimia.

Lapsilisät on sidottava indeksiin ja korotettava yksinhuoltaja- ja monilapsisten perheiden lapsilisää. Lapsilisää ei saa laskea tuloksi toimeentulotessa. Vähimmäismääräisten päivärahojen tasoja on korotettava ja nostettava etuuksien lapsikorotuksia. Lasten vuoroasumisen kysymyksiin on etsittävä ratkaisuja esimerkiksi ottamalla käyttöön lapsilisään sidottava vuoroasumislisä.

Köyhyyden vaikutuksia ja sen siirtymistä sukupolvelta toiselle voidaan estää ja lieventää palveluilla, esimerkiksi turvaamalla perusopetuksen laatu ja oppilashuollon voimavarat kaikilla koulutusasteilla ja vahvistamalla lapsiperheiden kotipalvelua. Köyhyyden vaikutuksia lievennetään myös takaamalla harrastusmahdollisuus kaikille lapsille. Kaikkiin lapsiperheitä tukeviin toimiin tarvitaan lisäpanostuksia koronan aiheuttamien vaurioiden takia.

Toimenpideohjelma eläkeläisköyhyyden poistamiseksi

Suomeen tarvitaan toimenpideohjelma, jolla eläkeläisköyhyys poistetaan. Siinä pientuloisten eläkeläisten asemaa on tarkasteltava kokonaisuutena ja haettava vaikuttavia toimia heidän tilanteensa parantamiseksi. Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus sekä niiden hinta vaikuttavat suuresti eläkeläisten toimeentuloon.

Työttömille asiakaslähtöisiä palveluita

Kaikille tulee turvata yhdenvertaiset ja asiakaslähtöiset työvoimapalvelut. Työttömien lakisääteiset terveystarkastukset tulee säilyttää hyvinvointialueilla ja niitä pitää kehittää.

Järjestöjen rooli työllistämistä edistävien palveluiden tuottajina ja työllistäjinä on turvattava, sillä järjestöt tukevat vaikeimmin työllistyviä ja auttavat heitä työllistymispolun alkuun.

Koulutuksen saatavuutta eri elämänvaiheissa tulee helpottaa laajentamalla työttömien mahdollisuutta kouluttautua työttömyystuella.

Vammaisille ja pitkäaikaissairaille ihmisille mahdollisuus osallistua työelämään

Yhdenvertainen mahdollisuus valita ammattinsa, saada työtä ja olla osallisena yhteiskunnassa on turvattava pitkäaikaisesti sairaille ja vammaisille henkilöille heidän rajoitteistaan huolimatta, mutta ne huomioiden.

Omaishoitajien toimeentuloa kohennettava

Omaishoitajien toimeentuloa on yhdenmukaistettava ja kohennettava. Erityisesti on huomioitava työikäiset omaishoitajat. Työsopimuslain 4. luvun 7b §:n mukainen omaishoivapaa tulee säätää korvaukselliseksi ja sen pitää sisältää muun muassa saattohoitotilanteet. Osana sosiaali- ja terveystalouden uudistamista koko maahan on saatava yhtenäiset kriteerit omaishoidon tuelle.

Omaishoitajien taloudellista tilannetta voidaan vahvistaa esimerkiksi muuttamalla omaishoidon tuen palkkio etuoikeutetuksi tuloksi ja tekemällä omaishoitajille myönteisiä verotusratkaisuja.

E erityisen sitovaa ja vaativaa omaishoitoa toteuttavalla sopimusomaishoitajalla tulisi olla mahdollisuus ilmoittautua hakemaan osa-aikatyötä ilman, että hän menettää kokonaan oikeutensa työttömyysturvaan.

Järjestöjen toimintaedellytykset turvattava

Sosiaali- ja terveystajärjestöt edustavat monia ryhmiä, jotka elävät vaikeassa elämäntilanteessa. Järjestöjen rahoitus muuttuu niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti kunnissa ja hyvinvointialueilla. Muutoksessa on turvattava järjestöjen toimintaedellytykset, jotta niiden laajasisältöinen toiminta voi jatkua.

Koronaepidemia on eristänyt ihmisiä ja vähentänyt heidän osallistumismahdollisuuksiaan. Epidemiarajoitusten poistuttua järjestöjen pitää taas voida tarjota ihmisille osallistumisen mahdollisuuksia, mikä on niiden toiminnassa keskeistä.

Viitteet

1. [Over 1 n 15 at risk of poverty or social exclusion](#). Eurostat 15.9.2022. Viitattu 19.9.2022.
2. [Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä Suomi. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma 2019](#). Viitattu 2.9.2022.
3. [Kuka olet köyhä? -kysely](#). Työttömien ay-jäsenten tukiyhdistys Tatsi ry. Viitattu 6.9.2022.
4. [Auli Viitala on kuullut erään tekopyhän neuvon rahasta monta kertaa – kertoo nyt, millaista elämä köyhänä oikeasti on](#). Kotiliesi 21.7.2022. Viitattu 2.9.2022.
5. [Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin toimintasuunnitelma](#). Euroopan komissio. Viitattu 2.9.2022.
6. [Glossary: At risk of poverty or social exclusion AROPE](#). Eurostat. Viitattu 2.9.2022.
7. [Glossary: Severe material and social deprivation rate \(SMSD\)](#). Eurostat. Viitattu 2.9.2022.
8. [Aineellista puutetta kokeneiden lasten osuus pienentynyt – noin 5 prosentilla lapsista ei ole varaa lomaan](#). Tilastokeskus 12.5.2022. Viitattu 2.9.2022.
9. Lehtinen, Anna-Riitta (2021): [Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjettien päivitys vuodelle 2021](#). Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 191/2021. Viitattu 23.9.2022.
10. Bakkum, B, Grahn, A, Jokela, J, Mukkila, S, Mäkinen, L, Salminen, J & Sarpila, O (2022): [Ruoka osana ihmisarvoista elämää 2020-luvun Suomessa: Viitebudjettimenetelmään perustuvien ruokakorilaskelmien tuloksia](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Viitattu 2.9.2022.
11. [Mikä on ruoka-apu.fi?](#) Ruoka-avun verkkopalvelu Ruoka-apu.fi. Viitattu 2.9.2022.
12. Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2005): "Köyhyyden teoria ja käytäntö". Teoksessa Juho Saari (toim.) Köyhyyspolitiikka – Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 28–62.
13. Parikka S, Koskela T, Ikonen J, Kilpeläinen H, Hedman L, Koskinen S, & Lounamaa A.: [Kansallisen terveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2020](#). Viitattu 2.9.2022.
14. Grekula, Eeva-Maria (2019): [Kertomuksia nykyajan köyhyydestä. Syitä ja ratkaisuehdotuksia](#). Vasemmistofoorumi ry, raportteja 3/2019. Viitattu 2.9.2021.
15. Grekula, Eeva-Maria (2022): [Köyhyysokerossa – osallisuutta muiden ehdoilla](#). Vasemmistofoorumi ry raportteja 1/2022. Viitattu 2.9.2022.
16. Isola, Anna-Maria, Meri Larivaara & Juha Mikkonen (toim.) [Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä](#). Avain, Helsinki 2007. Viitattu 2.9.2022.
17. Isola, Anna-Maria (2012): [Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä: seuranta-aineisto 2012](#). Viitattu 2.9.2022.
18. [Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -sivusto](#). Viitattu 2.9.2022.
19. [Suomen virallinen tilasto \(SVT\): Tulonjakotilasto 2021](#). Tilastokeskus, Helsinki. Viitattu 2.9.2022.
20. [Suomen virallinen tilasto \(SVT\): Elinolotilasto 2020](#). Tilastokeskus, Helsinki. Viitattu 2.9.2022.
21. Sähköpostitiedonanto 2.9.2022 tutkija Tuija Korpela Kela.
22. [Suomen virallinen tilasto \(SVT\) Toimeentulotuki 2021](#). THL Tilastoraportti 34/2022. Viitattu 2.9.2022.
23. [Työllisyyskatsaus elokuu 2022](#). Työ- ja elinkeinoministeriö 23.8.2022. Viitattu 2.9.2022.

24. [Diakonia Tilastotietoa 2020](#). Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Kirkontilastot.fi. Viitattu 6.9.2022.
25. [Asunottomat 2021](#). Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen selvitys 2/2022. Viitattu 2.9.2022.
26. [Suomen virallinen tilasto \(SVT\): Perheet 2020](#). Tilastokeskus, Helsinki. Viitattu 2.9.2022.
27. Lindroos, Eija, Sirniö, Outi & Vaalavuo, Maria: [Lapsiköyhyys koko väestön köyhyyttä yleisempää Euroopassa – Suomessa lapsiköyhyyttä esiintyy etenkin yksinhuoltaja- ja maahanmuuttajaperheissä](#). Invest Policy Brief 25.10.2021. Viitattu 2.9.2022.
28. [Suomen virallinen tilasto \(SVT\): Elinolotilasto 2021](#). Tilastokeskus, Helsinki. Viitattu 2.9.2022.
29. Ronkainen, Mika & Tiipponen, Arja: [Suurin osa lapsista asuu pientaloissa – kerrostaloasuminen yleistyy](#). Tilastokeskus, Tieto ja trendit, Lapset Suomessa 11.3.2022. Viitattu 2.9.2022.
30. Miettinen, A & al. (2020): [Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva: Vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:51. Valtioneuvoston kanslia 26.11.2020. Viitattu 2.9.2022.
31. Ristikari, Tiina & al. (2018): [Suomi lasten kasvuympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL Helsinki. Viitattu 2.9.2022.
32. Salmi, Minna & Närvi, Johanna: [Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot nelivuotiaiden perheissä. Äitien arvioita perheen taloudellisesta tilanteesta ja hyvinvoinnista FinLapset 2018 -kyselyssä](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL Helsinki. Työpaperi 9/2022. Viitattu 6.9.2022.
33. [Lapsen ääni kyselyt 2020 ja 2021](#). Pelastakaa lapset ry. Viitattu 6.9.2022.
34. Hautala Helena, Lehti Hanna, Kallio Johanna: [Family background and classroom belonging among adolescent students in Finland](#). Child Indicators Research. Springer 2022. Viitattu 6.9.2022.
35. [Valoisat pyrkivät valaisemaan lapsiperheköyhyyttä ilmiönä](#). Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itla 17.6.2022. Viitattu 6.9.2022.
36. Sirniö, Outi, Kärkkäinen, Sanna & Kauppinen, Timo, M.: [Palkkatulojen kehitys lapsiperheissä Covid19 -epidemian aikana](#). Suomen sosiaalinen tila 1/2021, Tutkimuksesta tiiviisti 1/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Viitattu 6.9.2022.
37. [Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Viitattu 7.9.2022.
38. [Työvoimatutkimus 2021](#). Tilastokeskus 29.6.2022. Viitattu 6.9.2022.
39. Hiilamo, Aapo, Keski-Säntti, Markus, Kääriälä, Antti & Hiilamo, Heikki: [Nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnät. Rekisteritutkimus ikäkohorteilla 1987 ja 1997](#). Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itla. Horisontti Itlan tutkimukset 2021:2. Viitattu 6.9.2022.
40. Read, Sanna, Hietajärvi, Lauri & Salmela-Aro, Katariina: [School burnout trends and sociodemographic factors in Finland 2006–2019](#). Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology volume 57, 2022, Springer. Viitattu 6.9.2022.
41. Ringbom, I., Suvisaari, J., Kääriälä, A., Sourander, A., Gissler, M., Ristikari, T., & Gyllenberg, D.; [Psychiatric disorders diagnosed in adolescence and subsequent long-term exclusion from education, employment or training: longitudinal national birth cohort study](#). The British Journal of Psychiatry. Cambridge University Press 5.10.2021. Viitattu 6.9.2022.
42. Kangas, Olli (2019): [Suomalaisten työssäkäyvien köyhyysriski EU:n alhaisimpia](#). Policy Brief 5/2019. Turun yliopisto. Viitattu 6.9.2022.
43. Remes, Matti (2021): [Sosiaaliturvan stressitesti: Korona-ajan työttömyys pienentää eniten yksin asuvien ja nuorten tuloja](#). Sosiaalivakuutus.fi. Tutkittua tietoa 25.5.2021. Viitattu 6.9.2022.
44. Palomäki, Liisa-Maria; Ilmakunnas, Ilari, Polvinen, Anu, Ahonen, Kati & Kuivalainen, Susan (2022): [Seurantatutkimus vanhuseläkeläisten toimeentulokokemuksista 2017-2020](#). Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 04/2022. Viitattu 7.9.2022.
45. [Keskieläke 1 784 euroa kuukaudessa](#). Eläketurvakeskus 30.3.2022. Viitattu 7.9.2022.
46. [Positiivinen luottotieto ehkäisee ylivelkaantumista: Maksuhäiriöisten henkilöiden määrä väheni ensimmäistä kertaa 13 vuoteen](#). Suomen Asiakastieto Oy, Omatieto 7.1.2022. Viitattu 7.9.2022.

47. Tervola, Jussi, Haaga, Tapio & Ilmarinen, Katja (2019). [Terveysthuollon asiakasmaksujen alueellinen vaihtelu Suomessa](#). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL, Tutkimuksesta tiiviisti 48/201. Viitattu 7.9.2022.
48. [Työeläkejärjestelmä kuvina](#). Eläketurvakeskus 30.6.2022. Viitattu 7.9.2022.
49. [Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015–2019](#). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL 2019. Viitattu 7.9.2022.
50. [Suomen virallinen tilasto \(SVT\): Asunnot ja asuinolot](#). Tilastokeskus 28.4.2022. Viitattu 7.9.2022.
51. Lievonen, Mikko & Mattila, Maija: [Yksinasuvat esiin! Miten huomioida yksinasuvat politiikassa](#). Kalevi Sorsa -säätio. Impulseja marraskuu 2021. Viitattu 7.9.2022.
52. Terämä, Emma & al. (2018): [Yksin osana elinkaarta](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 66/2018. Viitattu 7.9.2022.
53. Jokela, Satu & al. (2021): [Terveysten eriarvoisuus Suomessa. Ehdotus seurantajärjestelmän kehittämiseen](#). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL, Raportti 5/2021. Viitattu 7.9.2022.
54. [Finland Country Health Profile 2021](#). OECD State of Health in the EU, Country Health Profiles. Viitattu 7.9.2022.
55. Hurskainen, Inna & Piilonen, Terhi & Holttinen, Jari (2018): [Selvitys pitkäaikaissairauksien kustannuksista 2018](#). Reumaliitto, Allergia-, iho- ja astmaliiitto, Psoriasisliitto ja Crohn ja Colitis ry. Viitattu 8.9.2022.
56. [Disability statistics – poverty and income inequalities](#). Eurostat. Viitattu 8.9.2022.
57. Blomgren, Jenni & Korpela, Tuija (2018): [Vähimmäismääräinen sairauspäiväraha ajaa usein myös toimeentulotuelle](#). Sosiaalivakuutus.fi. Tutkittua tietoa 1.6.2018. Viitattu 8.9.2022.
58. Blomgren, Jenni (2020): [Mielenterveyden häiriöistä johtuvien sairauspoissaolojen kasvu jatkuu jyrkkänä](#). Kelan tutkimusblogi. Viitattu 8.9.2022.
59. [Pandemia heikensi nuorten mielenterveyttä](#). Turun yliopisto, INVEST-tutkimushanke, mediatiedote 8.9.2022. Viitattu 8.9.2022.
60. Haula, Taru & Vaalavuo, Maria (2021): [Mental health problems in youth and later receipt of social assistance: do parental resources matter?](#) Journal of Youth Studies 2021, Routledge. Viitattu 8.9.2022.
61. Vesala, Hannu T. & Vartio, Elias (2019): [Miten vammaisten ihmisten oikeudet toteutuvat Suomessa?](#) Vammaisfoorumin vuonna 2018 toteuttaman kyselyn tulokset taulukkomuodossa. Vammaisfoorumi. Viitattu 8.9.2022.
62. Kalliomaa-Puha, Laura & Tillman, Päivi (2016): ”Äiti on aina äiti. Lasten omaishoitajien arjen haasteet.” Teoksessa Haataja, Anita & Airio, Ilpo & Saarikallio-Torp, Miia & Valaste, Maria (toim.) [Laulu 573566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla](#). 322–354. Kela, 2016. Viitattu 8.9.2022.
63. Kalliomaa-Puha, Laura (2019): [Omaishoidon ja ansiotyön yhteensovittaminen, Selvityshenkilön raportti](#). Sosiaali- ja terveysministeriö raportteja ja muistiota 2018:60. Viitattu 8.9.2022.
64. [Suomen virallinen tilasto \(SVT\): Väestörakenne](#). Tilastokeskus, Helsinki. Viitattu 8.9.2022.
65. Åstedt, Tuija: [Maahanmuuttajat ja köyhyys](#). Diakonissalaitos 15.12.2022. Viitattu 8.9.2022.
66. Pasila, Aura & Sutela, Hanna (2019): [Ulkomaaalaistaustaisten työllisyysaste eroaa rekisteri- ja haastattelupohjaisissa tilastoissa](#). Tilastokeskuksen blogi. Viitattu 8.9.2022.
67. [Paperittomat](#). Pakolaisneuvonta. Viitattu 8.9.2022.
68. [Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2021](#). Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2022. Viitattu 8.9.2022.
69. Olivier de Schutter: [Millions failing to access social protection entitlements: UN expert](#). United Nations, Press Release 24.6.2022. Viitattu 19.9.2022.
70. Näre, Sari & Näre, Lena (2022): Työttömyys sattuu. Arjen kamppailuja työttömyystoimien rattaissa. Gaudeamus.
71. Ruonavaara, Hannu & al. (2020): [Asuntopolitiikkaa Euroopassa – Mitä voimme oppia?](#) Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:30. Viitattu 8.9.2022.

72. [Viimesijainen turva, perusturva, asuminen – ongelmaraportti](#). Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaaliturvakomitea 2021. Viitattu 8.9.2022.
73. [Tilastoja energiaköyhyydestä. Assist2gether-hanke](#). Viitattu 8.9.2022.
74. [Maksuhäiriötilastot Suomi Q1/2022](#). Asiakastieto Oy. Viitattu 9.9.2022.
75. Ulosottoon saapuneet asiat asianimittäin 2021. Ulosottolaitos.
76. [Digitaaliset julkispalvelut: toteutuuko yhdenvertaisuus?](#) Anne Kouvonen & Ulla Buchert Digiln-tutkimushanke. Anne Kouvosen esitelmä EAPN-Finin yleiskokouksessa 9.11.2021. Viitattu 9.9.2022.
77. Ahola, Nina & Hirvonen, Jukka: [Digitalisaation huipulla ja -reunalla. Verkkopalvelujen käyttö ja digisyriäytyminen Helsingissä ja Suomessa](#). Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitieto. Tutkimuksia 2021:2. Viitattu 9.9.2022.
78. Kyytsönen, Maiju, Aalto, Anna-Mari & Vehko, Tuulikki (2021): [Sosiaali- ja terveydenhuollon sähköinen asiointi 2020-2021: Väestön kokemukset](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, Raportti 7/2021. Viitattu 9.9.2022.
79. Kestilä, Laura, Kapiainen, Satu, Mesiäislehto, Merita & Rissanen, Pekka (toim.) (2022) [Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen](#). Asiantuntija-arvio, kevät 2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Viitattu 9.9.2022.
80. Isotalo, Eetu & al.: [Koronakriisin taloudellisten vaikutusten kohdentuminen](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:56, Valtioneuvoston kanslia 13.9.2022. Viitattu 16.9.2022.
81. [Ruoka-avun tilannekatsaus kevät 2022](#). Ruoka-aputoimijat 28.4.2022. Viitattu 9.9.2022.
82. Pärnänen, Anna (2022): [Yrittäjien työllisyys toipunut hyvin koronasta – tiettyillä toimialoilla työllisyys kuitenkin edelleen heikompi](#). Tilastokeskus, Tieto ja trendit, Ajankohtaisartikkelit ja ajankohtaisblogit 11.5.2022. Viitattu 9.9.2022.
83. Jokela, Merita et al. (2021): [Tieto koronakriisin sukupuolivaikutuksista – avain tasa-arvoisempaan jälleenrakennukseen?](#) Valtion selvitys- ja tutkimustoiminta, Tieto käyttöön! -blogi 12.3.2021. Viitattu 9.9.2022.
84. Mesiäislehto, Merita et al: [Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:46, Valtioneuvoston kanslia 31.5.2022. Viitattu 16.9.2022.
85. Kestilä, Laura, Merita, Jokela, Vuokko Härmä ja Pekka Rissanen (toim.) (2021): [Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2021](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL Raportti 3/2021. Viitattu 9.9.2022.
86. Eronen, Anne & al. (2021): [Sosiaalibarometri 2021. Koronakriisi ja palvelujärjestelmän joustavuus](#). SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry 2021. Viitattu 9.9.2022.
87. [Lapset, nuoret ja koronakriisi. Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi](#). Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2. Viitattu 9.9.2022.
88. [Jonot kiireettömään erikoissairaanhoidon kasvoivat keväällä 2022 – odotusajat ovat pidentyneet kaikissa sairaanhoitopiireissä](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 16.6.2022. Viitattu 16.9.2022.
89. Hiilamo, Aapo; Räsänen, Tapio; Korpela, Tuija; Mikkilä, Susanna; Mäkinen, Lauri ja Ristikari, Tiina (2022): [Hintojen nousun vaikutuksia lapsiperheköyhyyteen voidaan lieventää vain vähän lapsilisäjärjestelmän muutoksilla](#). Kelan tutkimusblogi 14.9.2022. Viitattu 19.9.2022.
90. Hiilamo, Aapo; Mikkilä, Susanna; Mäkinen, Lauri; Ristikari, Tiina, Räsänen, Tapio (2022): [Erittäin suurperheet köyhtyvät hintojen noustessa](#). Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itla, blogi 20.4.2022. Viitattu 19.9.2022.
91. Laitinen, Jaana: [Vähemmän ruokaa samalla rahalla](#). Talentia-lehti 6.8.2022. Viitattu 19.9.2022.
92. [Huomisen kynnyksellä 2022. Kysely 55-84-vuotiaiden tulevaisuuden näkymistä](#). Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry 2022. Viitattu 22.9.2022.
93. [Elinkustannusten nousu ajaa velkaantuneita ihmisiä yhä syvempiin ongelmiin](#). Takuusäätiö 22.6.2022. Viitattu 19.9.2022.

94. [Agenda 2030 – kestävän kehityksen tavoitteet](#). Ulkoministeriö. Viitattu 19.9.2022.
95. [Eurooppa 2020 -strategia, Suomen kansallinen uudistusohjelma](#). Valtiovarainministeriö 2020. Viitattu 19.9.2022.
96. [Suomelle suosituksia taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumisesta](#). Ulkoministeriö 8.3.2021. Viitattu 19.9.2021.
97. [Euroopan vihreän kehityksen ohjelma](#). Euroopan komissio. Viitattu 19.9.2022.
98. [Euroopan vihreän kehityksen ohjelman toteuttaminen](#). Euroopan komissio. Viitattu 19.9.2022.
99. [EU:n elpymisväline](#). Valtiovarainministeriö. Viitattu 19.9.2022.
100. [Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma](#). Valtiovarainministeriö. Viitattu 19.9.2022.

Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin

www.eapn.fi